Digitized by Google

J 6027/1

Slovanská knihovna

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186280463

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA STORICA DELLA DALMAZIA

J 6027/1

diretta da

G. GELCICH.

LIBRO I.

MILETII VERSUS

IZNOVICE NA SVIETLO DAO

I

RAZJASNITI POKUŠAO

A. K. Matas.

RAGUSA 1882

COI TIPI DI G. FLORI.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA RHACVSINA

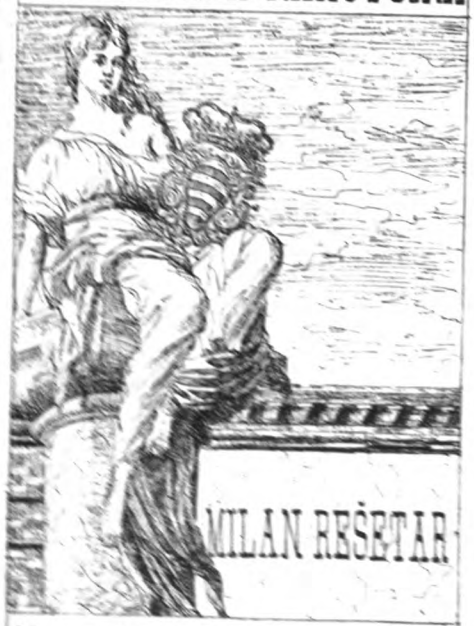

MILAN REŠETAR

Nr. ~~22~~ 74. Sign. C. 196.

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA STORICA DELLA DALMAZIA

diretta da

G. Gelcich

Libro I.

SCRITTORI INEDITI I.

RAGUSA

TIPOGRAFIA DI G. FLORI.

1882.

Digitized by Google

BIBLIOTEKA ZA POVIJEST DALMATINSKU

od

J. Gelčića

Dio I.

130693

MILETII VERSUS

Iznovice Na Svjetlo Dao I Razjasniti Pokušao

A. K. Matas.

U DUBROVNIKU

TISKOM J. FLORI.

1882.

Digitized by Google

J 6027/1

Digitized by Google

ŽARKOM RODOLJUBU

MATU VODOPIĆU

KAD

UZ OBĆU RADOST

ZASJEDA

NA BISKUPSKU STOLICU

U SVOM ZAVIČAJU

DUBROVNIKU

PISAC

P.

Digitized by Google

U V O D.

Naumljenim, il možebitnim radnjam o poviesti dubrovačkoj, što će u ovoj Biblioteci, il drugamo svjetlo ugledati, nije zaista neumjestno predposlati izdanje ove najstarije dubrovačke kronografije u pjesmi, jer sve to riedje i za učenjačku porabu to nepristupnije postaju knjige, u kojima su izdana bila ova . . . . . *cujusdam Miletii . . . . Operum fragmenta, musis invisa, antiquitatum studiosis prætiosa.* *)

Mimoišav, da su se zaturili rukopisni *Annales Ragusini*, Nika Ranjine, koji je, XVI vjeka ove *verse* raztrgane tamo amo kroz svoje *Annale* prepleo bio, kako su mu gdje to zaiskala doba, ili sgode, koje je opisivao i tim *versim* potvrdjivao; nahode se ovi *versus* obielodanjeni bez tumača u knjižici:

»Commentariolus Ludovici Cervarii Tuberonis, de origine »et incremento urbis Rhacusanæ, Ejusdemque Ditionis De»scriptio Auctore Nicolao Joannis de Bona, et Stephani Gradi, »Antiquitatum Rhacusanorum Brevis Diatriba etc. . . Rhacusii »MDCCXC, na strani 43-46.

Sa obširnim pak tumačem popraćeni, izišli su ovi Miletievi *versi* u djelu:

»Ecclesiæ Ragusinæ Historia, Auctore Daniele Farlato, »Presbitero Societatis Jesu Et Jacobo Coleto, Olim Ejusdem »Societatis Alumno, Venetiis 1800. - na strani 13-15.

Pobliže životopisne crte ovog muža, kog O. Sebastijan Dolci nazivlje »*malum quidem Poetam, sed bonum cronografum*« **) slabo su poznate.

---

*) Commentariolus Lud. Cervarii Tuber: str. 43.

**) Farlati Eccles. Ragus pag. 13.

Digitized by Google

Da je rodom, il bar stanom, bio dubrovčanin, o tom nitko i ne dvoji.

Polatinjeno mu ime Miletius, kom se odzivlje naš Mile, ili Mileta, odaje mu slovinsko porieklo; kao što predmet, izražaj misli i jezik njegova pjesmotvora, povlašćuje na slutnju, da je bio sveštenik.

Bona, u gori spomenutom Commentariolu piše, da je živio XI. stoljetja.

Coleti i drugi tvrde, da je živio kroz XII. i zahvatio i XIII. vjeka čemu bi bio najbolji dokaz u okolnosti, što njegovi *versus,* nespominju nijednog dubrovačkog Biskupa kašnje od Leonarda, koji je vladao od 1206-1220; a ja bi rekao i zato, jer u stihu 31, Vitalis-a nazivlje »Comes«, koji su ištom od god. 1204 u život stupili.

Ovaj spjev, u stihu sakat, u stilu neugladjen, komu se, ni za naslov pravi nezna, nije očevidno dopro do nas cielovit. Ovo, što ga se je ujmilo propasti, neznana ruka pocrpala je iz spomenitih *Annala* Nika Ranjine i pokušala da povrati u tobožnju prvašnju cielinu . . . *alios cum aliis temere permiscuit et confundit, posteriores prioribus præposuit et præposteris temporibus confusa ætatum serie perturbatoque ordine centonem confecit.* *) Ovako skrpljen ulomak, uzčuvao se u Biblioteci OO. Dominikanaca u Dubrovniku, medj knjigama O. Serafina Crievića.

Odavle ga iznio Bona u svom *Commentariolu*, odavle ga Isusovac O. Ivan Marija Mattei prepisao za Coleti-a, sa samom razlikom, da gdje u Bone stoji: *Rhacusana, Rhacusa;* Coleti piše: *Rhagusana, Rhagusa* a u poredanju što je u Bone stih 35, u Coleti-a je 36 a što u ovoga 35, u onoga je 36. U stihu 83 u Bone »obitus« a u Coleti-a »obitu«.

Ove *verse* iznosim dakle najprij u onom redu i obliku, kakvi su u spomenutim djelim Bone i Farlata a za tiem ću ih ponoviti redom, koji mi se čini, da je prvobitnom doličniji.

---

*) Idem, Ibidem.

Digitized by Google

MILETII VERSUS

Ex Bibliotheca Ragusina P. Seraph. Cervarii ord. Prædicat.

Urbi Epidauro nomen donavit et esse
Temporibus Moysis fugiens Epidaurus Ægypto,
Quam signis visis perituram noverat urbem . . . .
Quidam Romani destructa sic Epidauro
Bellum civile fugientes forte subintrant
Portum Dalmatiæ, qui Gravosius vocatur;
Hic pariter inopes fugientes ex Epidauro
In magnis ripis, ubi nuuc est urbs Rhagusana,
Castellum statuunt monitis actuque Joannis
Qui jam fuit prædictæ Archiepiscopus urbis,
Atque arcem vivi tutam munimine saxi
Aspectuque horrendo præcelso in vertice montis.
Hoc castrum vocitat Epidaurica lingua *Labusa;*
Namque ripa sonat hoc idiomate *Labus;*
A magnis ripis nomen traxere priores:
Nunc L in R, G pro B mutando moderni
Rhagusam dicunt, quæ Slavonice *Dubrovnik*
Dicitur a Sylva, quia sylva fuit locus ille,
In quo nunc urbs est, et *Dubrava* sylva vocatur.
Ad decus et laudem Stephani Protomartyris extat
Castellum, et templum fundant, et corpora condunt
Sanctorum, quorum sunt nomina scripta, subaudi
Nerei, Achillei, Domitillæ, Petronillæque,
Quæ secum tulerant Roma fugientes.
Non multis post hæc facta labentibus annis
Quidam Nauclerius, qui Fruntius est vocitatus,
A castro, Stracolum quod dicitur, urbis Aegeæ
Urbem Rhagusam cum Zenobio Zenobiam
Transtulit: hic Præsul, hæc Virgo, Martyr uterque:
Quos Nicephorus Pastor metropolis hujus,
Vitalisque Comes, qui dictus est Veteranus,
Plebs simul ac populus in æde metropolitana

Digitized by Google

Cum prece, cum psalmis, cum laudis honore locarunt
Sanctæ Mariæ Domini Genitricis in æde,
Anno milleno Domini simul ac duodeno,
Plurima tunc et adhuc fiunt miracula multa
Ipsorum meritis sanatis pluribus ægris.
(Stephanus hinc Dux Bosnæ imperante Bodino
Cominus Ecclesiæ Divi Nicolai de campo
Castellum construxit, post patriamque reversus
(Sub Constatino græcorum judice nono)
Post pacem factam quidam tradiditque Castellum
Rhagusii dominis, vel opprimentibus eum.
Vastarunt illud postea, mœnibusque cinxere.
Instituit eos quidam certare Gradikena,
Qui in ejus custodia stabat, cognomine Vukus.
Accidit in die potitus Paschæ trimphus
Anno milleno partum post Virginis almæ,
Centum bis octavo narravit pagina prisca.)
Post modicum tempus Vitale Metropolitano,
Judice Lampridio, residentibus urbe Rhagusa,
Corpora Laurenti, sed non illius adusti,
Andreæ, Petri, non Christi discipulorum
Cœlitus ostensa, simul translata fuerunt;
Cum quibus et Blasii constat caput esse repertum,
Millenus vicenus sextus cum foret annus,
Hos versus edidit Miletius hinc inde testis.
Vivant felices, quibus hic licet esse frequentes,
Tales reliquias videant, habeantque revera:
Lis fugiat, maneatque pax, dant bona cuncta petenti.
Tempore post multo, quo præsidente Tribuno,
Judice Basilio Rhagusa quo regebatur,
Centum anno mille nostræ currente salutis
Quinquaginta novem etiam voluntate divina,
Septima tunc erat Jani. De cruce signatus
Teutonicorum unus procerum ab Hierosolymis urbe
Attulit Simeonis Rhagusam honorabile corpus

Digitized by Google

Prophetæ, qui dixit: vos rogo, fratres audite:
Nunc, Deus, dimitte servum tuum in pace,
Quod sancti Viti cum honore locarunt in æde.
Incognito sic nomine multo tempore stetit
Usque Leonardi tempus Archipræsulis: inde
Nobili Damiano Zade narravit proprium nomen,
Quem et curavit cœcum, et a phantasmate mutum,
Sum Simeon dicens, qui Christum in ulnas recepi,
Quem Virgo peperit, et post partum virgo permansit.
Post modicum tempus translatum in Virginis æde
Telluris arcano est sub Altare majori,
Temporibus nostris qui fecit miracula multa.
Postea requirunt tanto charitatis ardore
Pro quadam causa suum revisere corpus.
Multorum obitu stetit sententia Patrum,
Qui procul dubio tunc subiverunt ad eum.
Exinde reliqui timentes ne morerentur,
Flectuntur non ire: sic diem usque præsentem
Venturam Christi gloriam, qui maxime spectans
Stat illic arcano media in Virginis æde.
Hæc superelate narrantia carmina nobis
Siquid turpe sonat, nam pagina scripta probatur.
Gloria sit Deo per sæcula Trino,
Qui nos indignos ditavit munere tanto.

Osvrnuvši se sad na poredanje ovih stihova pram kronologičkim zahtievim, opaža se gdje odmah iza prva tri stiha, nastaje njeka praznina; jer za viestim o utemeljenju Epidaura, imao bi slieditі, ako i kratki, opis razvoja i pada ovog grada; sčega i nepoznani ureditelj ovih stihova označio je ovo pretrgnuće sa njekoliko pikanja, što ja za veću razgovietnost, razstavljam sa njekoliko praznih redaka.

Od stiha 4 - 19 Miletius pripovieda o postanku Dubrovnika toliko potanko, da se upušta i u etimologiju imena pak najedanput sa stihom 20: *Ad decus et laudem Stephani Pro-*

Digitized by Google

tomartyris extat, etc: mimoišav sve ostale državne sgode, što bi se u novonaseljenom mjestu neizbježivo sbiti mogle, nenadno preskače na nabožne sgode o crkvi i Moćim Svetaca. Ovaj razmak naslućuje, da je i ovdje više stihova uzmanjkalo, što opet označujem sa praznim redcim.

Izmedj Bone i Coleti-a *) obstoji razlika u poredanju stihova 35 i 36 i premda ju neznatnom smatram, sliedim red izdanja N. Bone, jer prvo ističe uzrok:

Ipsorum meritis, sanatis plurimis aegris,

pak navodi posliedice:

Plurima tunc et adhuc fiunt miracula multa.

Stihovi od 38-49, kad Coleti-a **) zatvoreni u zaporke, nisu nipošto na svom pravom mjestu.

Coleti pravo kaže, da za stihom 37, gdje dovršuje opisivanje o prenosu Moći SS. Zenobija i Zenobije, ima sliediti stih 50:

Post modicum tempus Vitale Metropolitano etc.

do stiha 56 *inclusive,* to jest:

Millenus vicenus sextus cum foret annus.

Pošto za sgode zbivše se od 1026 do 1085, ovdje nikakve spomene nejma, valja reći, da je opet izginulo njekoliko stihova, od kojihzi jedino se ujmio stih 41:

Sub Constantino graecorum judice nono.

Ovi ako se odnosi na Konstantina Monomaha, koji je vladao 1042-54, nigdje ga se i nemože sgodnje uvrstiti, što posried ove praznine.

Za oviem je tekar naravni red ostalih stihova od 38-49, naime:

Stephanus hinc Dux Bosnae, imperante Bodino etc;

Nu poslie rieči *quidam* u 42 stihu opet nješto manjka do *tradiditque Castellum.*

---

*) Bona, Farlati op. cit.

**) Farlati ibidem.

Digitized by Google

Za stihom:
»*Centum bis octavo, narravit pagina prisca*«
sgodno bi pristalo ono 9 stihova, što ih je u svom *Commentariolu* izdao N. Bona, kao ulomak njekog Anonyma XIII. vjeka, dočim po svijem znacima stiha, misli i izreka pripisati ih se može Miletiju, na potanje opisanje razorenja starih gradskih kula. Za oviem sliede naravnim redom stihovi 61-89, odnosni na prenešenje Moći Sv. Simeona. Samo sliedeć izvornik Crievića (v. u rukopisnom djelu: *Bibliotheca Ragusinh a F. S. M. C. R. O. P. Tomus III. Ragusii Anno Salutis MCCXLI.* pag. 216, kod OO. Dominikanaca u Dubrovniku), mjesto *Labus* u stihu 14, popravljam sa *Labes* a sliedeć mnenje Tudisijevo (v. *Lettera di Sigis. Tudisi Vescovo di Trebinje a Giorg. Bašić Gesuita in Ragusa; Giov. Maria Mattei Zibaldone* I. pag. 645 et seq. N.° 166, u Biblioteci Malebraće u Dubrovniku), zamjenjujem u stihu 73 rjeć *phantasmate* sa prilićnijom *plasmate*. Napokon izmedj stiha 89 i 90 umećem kao na najpristojnije im mjesto, stihove 57-59, i opažam da u spemenutom rukopisu Crievića izmedj stiha 19-20, 24-25, 49-50, 60-61 stoji ovi = znak, za biljeg valjda, da i tu manjka stihova,tako da pram oviem opazkam ulomci Miletijeva pjesmotvora stiču sliedeći red:

Urbi Epidauro nomen donavit et esse
Temporibus Moysis fugiens Epidaurus Ægypto, (1)
Quam signis visis perituram noverat urbem
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
Quidam Romani destructa sic Epidauro (2)
Bellum civile fugientes forte subintrant
Portum Dalmatiæ, qui Gravosius vocatur;
Hic pariter inopes fugientes ex Epidauro
In magnis ripis, ubi nunc est urbs Rhagusana,
Castellum statuunt monitis actuque Joannis

Digitized by Google

Qui jam fuit prædictæ Archiepiscopus urbis, (3)
Atque arcem vivi tutam munimine saxi
Aspectuque horrendo præcelso in vertice montis.
Hoc castrum vocitat Epidaurica lingua *Labusa;*
Namque ripa sonat hoc idiomate *Labes;* (4)
A magnis ripis nomen traxere priores:
Nunc L in R, G pro B mutando moderni
Rhagusam dicunt, quæ Sclavonice *Dubrovnik*
Dicitur a Sylva, quia sylva fuit locus ille,
In quo nunc urbs est, et *Dubrava* sylva vocatur:
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
Ad decus et laudem Stephani Protomartyris extat (5)
Castellum, et templum fundant, et corpora condunt
Sanctorum, quorum sunt nomina scripta, subaudi
Nerei, Achillei, Domitillæ, Petronillæque
Quæ secum tulerant Roma fugientes.
Non multis post hæc facta labentibus annis
Quidam Nauclerius, qui Fruntius est vocitatus,
A castro, Stracolum quod dicitur, urbis Aegeæ (6)
Urbem Rhagusam cum Zenobio Zenobiam
Transtulit: hic Præsul, hæc Virgo, Martyr uterque:
Quos Nicephorus Pastor metropolis hujus,
Vitalisque Comes, qui dictus est Veteranus, (7)
Plebs simul ac populus (8) in æde metropolitana (8)
Cum prece, cum psalmis, cum laudis honore locarunt
Sanctæ Mariæ Domini Genitricis in æde, (9)
Anno milleno Domini simul ac duodeno,
Ipsorum meritis sanatis pluribus ægris,
Plurima tunc et adhuc fiunt miracula multa.
Post modicum tempus Vitale Metropolitano,
Judice Lampridio, residentibus urbe Rhagusa, (10)
Corpora Laurenti, sed non illius adusti,
Andreæ, Petri, non Christi discipulorum

Digitized by Google

Cœlitus ostensa, simul translata fuerunt;
Cum quibus et Blasii constat caput esse repertum, (11)
Millenus vicenus sextus cum foret annus.
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
Sub Constatino græcorum judice nono (12)
. . . . . .
. . . . . .
Stephanus hinc Dux Bosnæ imperante Bodino (13)
Cominus Ecclesiæ Divi Nicolai de campo (14)
Castellum construxit, post patriamque reversus
Post pacem factam quidam . . . . . .
. . . . . tradiditque Castellum
Rhagusii dominis, vel opprimentibus eum.
Vastarunt illud postea, mœnibusque cinxere.
Instituit eos quidam certare Gradikna,
Qui in ejus custodia stabat cognomine Vukus. (15)
Accidit in die potitus Paschæ triumphus
Anno milleno partum post Virginis almæ,
Centum bis octavo narravit pagina prisca.) (16)
Diruta sunt mœnia castrorum magno triumpho,
Quæ minabantur magna vetustate ruinas,
Castrorum, quorum nunc nomina scripta subaudi: (17)
Lausium unum est, Custeræ est altera tellus, (18)
Tertium est castrum Sancti Nicolai de Campo.
Hæc tunc nomina erant; nunc sunt sine nomine terræ;
Ex hujus nata auspiciis ista inclyta Rhagus,
Imperium terris Dalmæ æquavit Olympo
Ternasque una sibi muro circumdedit arces.
Tempore post multo, quo præsidente Tribuno,
Judice Basilio Rhagusa quo regebatur, (19)
Centum anno mille nostræ currente salutis
Quinquaginta novem etiam voluntate divina,
Septima tunc erat Jani. De cruce signatus

Digitized by Google

Teutonicorum unus procerum ab Hierosolymis urbe
Attulit Simeonis Rhagusam honorabile corpus
Prophetæ, qui dixit: vos rogo, fratres audite:
Nunc, Deus, dimitte servum tuum in pace,
Quod sancti Viti cum honore locarunt in æde.
Incognito sic nomine multo tempore stetit
Usque Leonardi tempus Archipræsulis: inde
Nobili Damiano Zade narravit proprium nomen,
Quem et curavit cœcum, et a plasmate mutum,
Sum Simeon dicens, qui Christum in ulnas recepi,
Quem Virgo peperit, et post partum virgo permansit.
Post modicum tempus translatum in Virginis æde (20)
Telluris arcano est sub Altare majori,
Temporibus nostris qui fecit miracula multa.
Postea requirunt tanto charitatis ardore
Pro quadam causa suum revisere corpus.
Multorum obitus stetit sententia Patrum,
Qui procul dubio tunc subiverunt ad eum.
Exinde reliqui timentes ne morerentur,
Flectuntur non ire: sic diem usque præsentem
Venturam Christi gloriam, qui maxime spectans
Stat illic arcano media in Virginis æde.
Hæc superelate narrantia carmina nobis
Si quid turpe sonat, nam pagina scripta probatur. (21)
Hos versus edidit Miletius hinc inde testis. (22)
Vivant felices, quibus hic licet esse frequentes,
Tales reliquias videant, habeantque revera:
Lis fugiat, maneatque pax, dant bona cuncta petenti.
Gloria sit Deo per sæcula Trino,
Qui nos indignos ditavit munere tanto.

1.) Miletius za njeke sgode pozivlje se da: *sic narratur pagina prisca . . . . . pagina scripta narratur* a za njeke sam se kaže: *hinc inde testis.*

Sliedeć mu sadržaj vidit je; da je suvremen bio; dje-

Digitized by Google

lovanju čudesa Sv. Zenobija i Zenobije, o čem kaže: *Pluritunc et adhuc fiunt miracula multa,* kao što bi suvremen bio i onizim Sv. Simeona, o kom piše.
Temporibus nostris, qui fecit miracula multa.

Po Coleti-evu izdanju bio bi takodjer *testis* za prenašanje tielesa Sv. Lovrinca, Andrije i Petra, da se tom neprotive godine nadbiskupa Vitala, koji je živio od 1022-57, dakle više od sto godina prije Miletija. Napokon očevidac je valjda svega, što se odnosi na smještanje i pretraživanje tiela Sv. Simeona pod Velikim Oltarem u Crkvi Bl. Gospe, što bi u isti mah i svjedočilo, da je Miletius živio bliže koncu, neg početku XIII vjeka; jer god. 1272 ta crkva još dogradjena nije bila. To se dokazuje okolnošću, da god. 1272, kad je *comes Marcus Justinianus* dao ujediniti u jedan svezak prvu i drugu knjigu *Statuta,* obstojali su još u Dubrovniku *Procuratores* za gradnju Gospine crkve.

Sve ostale dakle viesti, crpio je Miletius iz pismenih starih *memorija.* Pri oskudici potanjih izviešća, nije lasno opredieliti, koji su to bili pisani spomenici; al pošto u kratkom razmaku dva put se navraća naglasivati *pagina prisca* i *pagina scripta,* bilo ih je više. Kako je u Dubrovniku počelo se bilo prvlje neg drugamo, bilježiti javne sgode i pismeno voditi državni rad, bilo je jamačno starim kronistim na razpolaganje takovih starih bilježaka, koje su izginulè u raznim nepogodam ovog grada a navlastito za velike trešnje i pada republike. Iz ovihzi su crpili dotične viesti, udešavajuć i popunjujuć ih po predavam, što bi u gradu kolale.

Medjuto sva je prilika, da Miletiju nije nepoznat bio ni Ljetopis Popa Duklianina, ni djelo Kostantina Porfirogenita; jer suglasno sjednim i drugim od Epidaura izvodi poćetak Dubrovnika (v. Ans. Banduri: *Imperium Orientale; Constantini Porfirogeniti De Administratione Imperii Cap. XXIX. Tom. I. str.* 91 - Popa Dukljanina Ljetopis po Latinsku . . . . . dao na svjetlo D.r Ivan Crnčić. U Kraljevici 1874. str. 17).

Da pak i Epidaur prosine slavnim izhodom i drevnim po-

Digitized by Google

stankom, zalazi Miletius čak u Ægipatsku starinu, ter od te zemlje na glasu rad znanja i umjenja, odkud je i helinska priča dovodila svog Kekropa i Danaja, dovodi i on svog Epidaura s dodatkom, da Miletius biblijom upoznan, vrsta mu bjeg sa izhodom Mojsijevim iz zemlje Farauna.

Po svjedočbi Maura Orbini-a, (v. *Il Regno Degli Slavi Di D.r Mauro Orbini, Pesaro MDCI*) *Corrado Myconio e David Hottomano,* u svojoj geografiji poviedaju, da je Epidaur utemeljen *quando quel gran Mose conduttore del popolo ebreo nacque in questa vita;* što ne znači drugo, neg da i ovi geografi, crpili su na zajedničkom izvoru gdje i Miletius.

Za sve da dandanas nitko već nevjeruje, kao što možda ni sam Miletius vjerovao nije, da je misirski pustolov Epidaur udario prve temelje ovomu istoimenomu gradu, ništanemanje ova viest nije bez smisla. Ako ništa drugo ona bar svjedoći, da postanak Epidaura u mračnoj se krije davnini. Kao što ga ova priča svojata s Ægiptom, tako i one o Zmaj-Kadmu i Harmoniji i o štovanju Æskulapija, što se vrzaju toliko oko ovog Epidaura iliričkog, koliko i oko onog argoličkog, upliću ga u mitička doba grčkih heroa. K tomu stari pisci grčki i latinski izubu vremena ujmivši se spomenici, poviedaju; kako na negdašnjem otoku a, uslied njekog prirodnog prevrata (v. Plinii Secundi Historiæ Mundi Liber II. cap. XCI, 89), sadanjem Cavtatskom poluotoku, cvala je sprva lakonska naselbina *Epidauros* ili *Asklepitana* a kašnje rimska *colonia Epidaurus* ili *Epidaurum.*

2). S oviem stihom:

Quidam Romani destructa sic Epidauro,

Miletius naglasuje, da je u predhodnim izginulim stihovim potanko opisao bio i propast Epidaura. Jel mu to opisanje osnovano bilo na istinitim, ili krivim viestim, nezna se. Sjegurno je samo, da kao što postanak, tako i pad Epidaura, u dosta guste tmine, obavit se krije. Po škitim viestim, dosle poznatim o tom se je koješta nagadjalo, al težko, da se je ugonenulo. Mnenja historiografa ob ovom pitanju, razilaze se

Digitized by Google

do skrajne anarhije a za primjer dosta budi to, što i Sarmati, i Goti, i Huni, i Obri, i Slovjeni, i Saraceni, i isti paće Romani okrivljeni su razorenjem tog grada.

Nego mimoišav sve ostale stare pisce kao manje, il nimalo vjerodostojne, nemože se nezaustaviti kod Konstantina Porfirogenita, koji je glavni majdan, iz kog su manje, il više svi ostali vadili, tumačeć ga i natežuć svaki na svoju.

Evo što Konstantin Porfirogenit piše (v. Banduri op. cit. str. 91.)

Atque hi ipsi Rausei olim tenuerunt urbem Pitaura nuncupatam et postea cum reliquæ urbes expugnatæ essent a Sclavis, qui in hoc Themate sunt, hæc etiam urbs ab ipsis capta fuit et civium alii quidam interfecti, alii vero in vinculis abducti. Qui autem fuga salutem invenire potuerunt, loca praerupta inhabitarunt.

Malo niže isti Konstantin sliedi:

Ex quo autem cives salonitani Rausium demigrarunt, anni sunt D. in hanc usque diem, Indictione VII. anni 6457.

Poviedajuć dalje o zalićanju Romana u Podunavlje, piše da s'onu stranu Dunava *invenerunt Sclavinos, qui et Abari nuncupati, gentem inermem* (v. Banduri op. cit. str. 86). Opisujuć uzetje Solina piše: *Cæterum a Sclavis occupata fuit hoc modo:* — pak opet: *Sclavi qui trans flumen habitant, qui et Abari dicti . . .* i napokon: *Hoc igitur consilio facto Sclavi, sive Abari . . .* (Banduri op. cit. str. 87).

Svakako ovi carski pisac poviedajuć dogodjaje nanizane u poglavlju XXIX i XXX, il je imao pred sobom konfusne izvore, il možebit čišće izvore sam konfuzno rabio ter pomiešao narode bitno različne, pomutio godine, zamrsio sgode. (v. D.r Rački Rad Jugoslaveske Akademije Znanosti i Umjetnosti Knj. LIX. str. 207).

Pošto su Slovjeni bili s Obrim u onakom od prilike odnošaju, kao što su ga njekoć bili s Hunim, pošto su Slovjeni koncem VI vjeka sačinjavali glavni dio obarskih četa, Slovjeni pod Carigradom razporedjeni bili u sprednje redove o-

Digitized by Google

barske obsadne vojske, nije mu toliko ni zamjeriti, da su mu se pričinjali Slovjeni narod istovjetan s Obrim, koliko mu je zamjeriti, da je propast Solina stavio za 500 godina prvo VII. Indikcije godine 6457 od stvorenja svieta, što bi odgovaralo godini Gospodinovoj 449.

Njeki su se dali zavesti od ovog anakronisma i naprtili su Hunim razorenje Epidaura a drugi su mu pak pogrieśku podpazili. Ivan Lucius (v. De Regno Dalmatiæ et Croatiæ lib. I. cap. IX) uztvrdio je, da se je Konstantin morao u računu prevariti a O. Banduri (v. *Imperium Orientale Tom. II, Animadversiones in Librum Constantini Porphirogeniti, De Adm. Imp.* str. 80) drži, da je broj godina pogriešen krivnjom knjižara.

Očito je, da ni o Hunim, ni o kojekakvim drugim osvojiteljim Epidaura prije VII. vjeka, nemože biti govora; jer sve kad bi se i dokazalo, da čopor Huna, odvrnuvši se od Atiline vojske zašao bi bio niz Dalmaciju i zadao težkih udaraca dalmatinskim gradovim, nebi se još s otiem dokazalo, da bi oborili bili Solin i Epidaur. Da su bo ti gradovi pali oko 449 pos. Is. nebi bio Solin za gotičkih ratova pružio *maxima commoda* Justinianovim vojvodam, nebi u Svibnju, 545 mogao bio slavni Belisar unići s vojskom u Solin, nitil bi u Solinu ostao bio stolovati Metropolita, nitil bi Grgur Veliki sazvati bio mogao 592 u Solin crkveni Sabor, na kom bi se bio imao uzpostaviti u časti Florentius biskup Epidaura; nitil bi napokon ni sami Obri god. 449 mogli bili oboriti Solin i Epidaur, pošto ištom god. 461-65 pomolili se biše na Maeotisu, god. 558 sliedeć poziv Alboina proti Gepidim, razišli se biše po Noriku Panoniji i Daciji a stopro za cara Mauricija, 582-602 poput bujavice, razlili se biše put juga i zapada i izpeli na vrhunac svoje moći (v. D.r Rački Ocjena Starijih Izvora).

Prihvativši dakle gori navedeni izpravak godine, sjegurno je, da je Epidaur propao prve polovine VII. vjeka. Ali koje oborio??

Zasve da je u gorinavedenom mjestu Konstantin Porfi-

Digitized by Google

rogenit zamiesio iz Slovjena i Obara jedan narod, u toj smiesi ipak iztiču su glavno Slovjeni, ne samo po tom što su tada, kako je već malo prije gorispomenuto bilo, sačinjavali glavnu silu obarske vojske, već i po tom, što oko 600 god. našli su se Obri na razkršću svoje moći ter počeli su malaksavati na vas mah, kako su Slovjeni naprotiva počeli ne samo okrićati im ledja i otimati se njihovu gospodstvu, već u sviesti svoje snage, stali su još na nje napadati. Za ovaj junački podhvat pružala se tad Slovjenim živa zgoda, jer Samo je tjerao Obre sa zapada a Bizantinci, uz sve unutrnje borbe i rat sa Persijancim, odbivali su Obre sa Dunava.

Uloge su se medj Obrim i Slovjenim pri izmaku VI. i za prvih decenija VII. vjeka izmienule. Kao štono su malo prij Obri, ojačani Slovjenim, strah zadavali iztočnom carstvu, tako sad Slovjeni, ojačani bar poštogod i podjarmljenim Obrim, prodiru silovito k jadranskom moru, dočim kroz Istru priete Italiji, na svu žalost velikog Pape Grgura. (v. *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium, Zagabriæ* 1877. *Vol. VII. str.* 258).

Pošto Obri u miru s carem Mauricijem (god. 600) ugovaraju, da rimske vojske nesmiedu preko Dunava; neg jedino, kad bi imale zavojštiti na Slovjene, vidit je, da Slovjenim jednako su neprijazni bili i Obri i Bizantinci. Uslied ovakova odnošaja, nisu mogli Slovjeni širit se po Iliriku, neg kao neprijatelji njegovih tadanjih gospodara, otimljuć tu oružanom rukom svaki pedalj zemlje, sad istočnim carim, sad svojim nemilim starim gospodarim Obrim.

U ovim okršajim Slovjeni, koji su u dugom drugovanju s Obrim jamačno obarske ratne običaje prisvojili bili a u borbi sa himbenim Romanim, na sve što je romansko gnjevom kipjeli, oborili su uz ostale gradove dalmatinske Solin i Epidaur.

Akoprem ovo nenaravno drugovanje Obara sa Slovjenim, zavelo je Konstantina Porfirogenita, da jih shvati kao jedan te isti narod, ništanemanje u poviedanju, gdje ih obadva na-

Digitized by Google

[illegible]

[illegible] u [illegible] Hrvati [illegible] kako posli nego je sasvim [illegible] *Chrobati* [illegible] *ultra Bagivaream* (v. [illegible] str. [illegible] Hrvati [illegible] carstva i da Rimlju po[illegible] zali su te [illegible] dalmatinske [illegible] samostalne države.

Proti ovom mnenju stoji [illegible] D.r Rački [illegible] (v. [illegible] str. 34-3[illegible]) tvrdi, da Hrvati i Srbi V. ili VI. vieka s ostalim plemenim slovjenskim krenuli su iz [illegible] za [illegible] carstva [illegible] se [illegible] i svojim se plemenskim imenom prozvali. Kad jim za rukom pošlo u [illegible] Panoniji i Iliriku utemeljiti samostalne države. [illegible] da u ovom hrvatsko-rimskom ratu opustošeni [illegible] Salin i Epidaur.

Ovo mnenje D.r Račkog stiče još višu potvrdu po njegovoj izjavi, (v. Rad Jugosl. Akadem. knj LIX. str 153-165), da je od 1864 opetovano upućen bio proučiti Konstantinova djela, imenito ono: *De Adm. Imp.*, te se još više osviedočio, da mu je njegov prvi sud opravdan. Ništanemanje, uz dužno štovanje učenosti D.ra Račkoga, usudjujem se ipak u ovom sliediti mnenje Dümmlerovo, koji (v. *Dümmler Über die Älteste Geschichte der Slaven in Dalmatien*, Wien 1856), drži, da Konstantinova poviest ob osvojenju Dalmacije sastoji iz dvaju izvješća: prvo od kojih pripovieda, kako su Slovjeni bud sami, bud u družbi s Obrim, harali po Dalmaciji a

drugo, kako su Hrvati i Srbi ovamo doselili i države zasnovali, uz primjetbu, da je Konstantin svakako pogriešio u tom, što je Slovjenim za te podhvate opredielio posve ranu dobu od god. 449. Istina je, ovom mnenju opire se tvrdnja D.ra Račkoga (v. Ocjena Starijih Izvora str. 29), da Konstantinu u ovom izvieśću glavni su faktori *Abari,* kojim samo poput glose dodaje *Sclavi;* al ovoj tvrdnji moglo bi se odvratiti, da bez povriede smisla, ovo se i suprotivno izvrnuti može ter reći: da Konstantin razumie govoriti o Slovjenim kao o glavnom faktoru, kojim samo poput glose dodaje *Abari.* Nitil tomu što smeta, da ih kašnje svedj *Abari* zove, jer on kom je više do stvari, neg do imena, iztiče poglavito Obarsku *firmu* rad uloge, što napram iztoćnom carstvu navikli su bili igrati Obri; akoprem u stvari sad ju uz Obre igraju Slovjeni, kao što no su je malo prije Obri uz Slovjene igrali.

Nitil mnenje, da ovi Slovjeni, dalmatinske su gradove poharali, smeta išto dokazim D.ra Račkoga o dolazku Hrvata i Srba u Panoniju i Ilirik kroz V. il VI. stoljeće, jer Hrvati mogli su se bili k današnjem slovjenskom jugu primaknuti a Dalmacije još tada ne zauzesti dok Obri, Slovjeni i Romani medjusobnim trvenjem iznemoženi, nisu im to zaposjednuće omogućili i olakotili.

Pače dopustivši, da su Hrvati početkom VII. vjeka i njeki dio Dalmacije zaposjednuli, da su i Solin i mnoge druge gradove oborili, Epidaura razoriti nisu mogli, pošto, (rieči su D.ra Račkoga), »Hrvatska po dosle poznatim spomenicim u »početku zapremala je zapadni diel Dalmacije rimske, imajuć »za južnu granicu kod mora ricku Cetinu . . . tek XI. vjeka proširi se takodjer u primorju od Cetine do Neretve.« (v. Rad Jugoslav. Akadem. knj. LVI. str. 140). Pomišljanju na časovito zalićanje Hrvata do Epidaura i udiljno uzmicanje istih iza Cetine, nejma tu povoda.

Ovo mnenje, da su Slovjeni bili glavni činbenik u prvom zauzeću Dalmacije rimske, početkom VII vjeka, ne samo svodi u sklad dvogubo izvješće Konstantinovo; već sklada se

Digitized by Google

najbolje i s oniem dokazima D.ra Račkoga, da kao što u obće medj Arijcim Obra je nestajalo, čim im je gospodstvo prestajalo, propadala je i ovdje početkom VII. stoljeća obarska sila (v. Rački Ocjena starijih Izv. str. 34-36, Rad. knj. LVI. str. 63-140).

Konstantin Porfirog. poviedajuć, da je Epidaur poharan bio a *Sclavis qui in hoc Themate sunt,* kao što nije mogao pomišljati na Obre, kojihzi u toj pokrajini za njegovih doba nije već biti moglo, nije mogao s otiem razumjeti ni *Slovence,* kako bi odatle Dümmler izvesti hotio, jer u toj *Themi* Slovenaca nije bilo ni tada, ni prije.

Nego, kad ni Hrvati, ni Srbi, ni Slovenci nisu srušili Epidaura, kojega se ikad od slovjenskih plemena pod oviem *Sclavi* razumjeti može??

Pridržeći se svedj rieći *a Sclavis qui in hoc Themate sunt,* sam po sebi, činimi se, teče odgovor: da su Epidaur oborili; Slovinci, to jest oni isti, koji su u tiem predielima bili prvo dolazka Hrvata i Srba, koji su u tiem krajevima obstojali za Konstantina i koji tu živu još i dandanas.

Komu bi se ova činila krupna, nek posluša, što piše druga naša poviestnička vrlina, Gosp. Ivan Kukuljević, (v. Rad Jugosl. Akadem. knj. LIX. str. 15) kojeg rieči slovno navodim:

»Ali ovdje mora se priznati nepobitnom istoričkom isti-
»nom, da narod, što se je iz prvine naselio u onih brdovitih
»primorskih predielih Zete i Zahulmije nije pripadao izključi-
»vo srbskomu kao ni hrvatskom, ni bugarskom plemenu, ne-
»go smiešano svim trim, uz korjenito stablo onog slovjenskog
»plemena, koje jur prije Srba, Hrvata i Bugara bijaše se do-
»selilo sa sjevera na jug, uztrojivši na balkanskom poluotoku
»preko Macedonije sve do Peloponeza Epira i Moreje, onaj
»u njekom smislu federativni, ali veoma slab državni skup,
»kojega Grci nazvaše Slavijom i Slovinijom, to jest zemljom
»Slovinskom, kojega tragovi nalaze se i dan danas kod cr-
»nogorskih i arbanaških Slovjena. S toga nije ni čudo, što

Digitized by Google

»tamošnji narod i starinski javni spisi onih prediela većom »stranom zvahu jezik svoj, jezikom slovjenskim, il naškim a »riedko kad hrvatskim, il srbskim.«

Ovim riečima komentara netreba a podupire ih živi dokaz, što toj Slovjenskoj smiesi nahode se tragovi ne samo kod arbanaških i crnogorskih Slovjena, već i od ušća Neretve krajem mora put Bojane, gdje uz sve miene upliva hrvatskog i srbskog, nije se u prostom narodu održalo, nitil mu se bez prekojase vjerskog proselitisma, il političkog šovinisma navrnuti dalo ni ime hrvatsko, ni srbsko. Kamo još nisu doprli gramatičari, ni političari da mu pomućuju pojmove, prosti puk sliedi označivati se mjestnim imenim a svoj jezik nazivati »*naškim*«. Da je tu igda bilo plemenske sviesti hrvatske, il srbske; il bi se u narodu, il u knjigam bila održala, il se bar lasno uzkrisiti dala.

Začudno je, al je istinito, da zemljište, gdje se najprvo pojavio pismeni rad, gdje najprvo zacvala narodna knjiga održalo se je bezimeno, za kog povjestničar sreta najvećma ime »slovinsko«, il ovom sinonimno *ilirsko*, gdje *statista* sreta narod, koji sbori samo *naški*, gdje *linguista* u jeziku jednoliku onom, kog sbore svi ostali Hrvati i Srbi, izpremiešane sreta tragove »ekavštine« »jekavštine« i »ikavštine«, uz »štokavštinu« i »čakavštinu«. Riešilo, napredno proučavanje domaćih pitanja, ovu zagonetku kako mu drago, ja smatram ovi pojav kao jednu osobitu narodnu sreću i štujem u njem mudru odredbu božije Providnosti, po kojoj u smiesi ni čisto hrvatskoj, ni čisto srbskoj; na razmedju Hrvatskog i Srbskog naroda, održao se narod bezimeni, kom je sudjeno opirati se, da Hrvati i Srbi, u nastavšim razmiericam, nevade si oči žive; obstoji zemljište neutralno, kog da nejma, stvoriti bi ga valjalo, da na njem genij posrednik narodne sloge prije, il poslie slavi svoju plemenitu pobjedu.

Osjećam, da u težnji popuniti Miletievu prazninu, pram današnjim nazorim, zagazio sam nješto dalje, u ovo zamršeno pitanje ter prekoračio mejaše proste opazke. Tako je naniela prigoda pak nisam mogao oteti se napasti, da nereknem o

Digitized by Google

tom i ja svoju. Vračam se dakle na preduzetu zadaću, uz uvjerenje, da prve polovine sedmoga vjeka, za ratova slovinsko-rimskih, oboren je bio Epidaur.

Nu za oviem odgovorom, nameće se odmah pitanje:

Kad i kako je postala Ragusa - Dubrovnik?

Iz onog, što dalje isti Miletius sliedi poviedati razabire se, da Epidauričani uslied nemilog stradanja njihovog grada, ostali su ubozi puki i bjegom se spasili na visoki greben, na kom sad *Ragusa* leži, gdje u isto doba, da su im se pridružili i njeki Rimljani, koji izbjegavajuć gradjanskom ratu doplovili biše u dalmatinsku luku Gruž.

Po Miletiju dakle; prognani bjegunci iz porušenog Epidaura, željni mira i odmora i miroljubivi bjegunci iz pobunjenog Rima traže sebi sjegurna zakloništa ter na visokoj stieni u kraj mora tvrdu grade kulu, na obranu novog zavičaja, koji od prvog svog postanka nosi sobom pečat miroljubive ćudi svojih utemeljitelja, kao i plemenita poriekla od drevnog Epidaura i velikoga Rima.

Miletius s oviem je u bitnosti kazao istinu; al kako se razilaze mnenja historika o padu Epidaura, isto tako nesložne su jim i viesti o postanku Raguse - Dubrovnika.

Konstantin Porfirogenit piše (v. Banduri op. cit. str. 87. Monumenta op. cit. vol. VII. str. 266) *Hoc igitur consilio Sclavi sive Abari . . . . Romanos in campis et locis editioribus habitantes deleverunt eorumque loca invaserunt. Cæteri vero Romani in orœ maritimæ oppidis servati sunt eaque etiamnum tenent et sunt ista: Rausium Aspalathum, Tetrangurium, Dioedora, Arbe, Vecla, Opsora eorumque habitatores in hodiernum usque diem Romani nuncupantur.*

Isti ovi carski pisac, sliedi dolje (*Monumenta* etc. str. 278 i 401; v. Banduri op. cit str. 91).

Urbs Rausium non appellatur Rausium græca lingua, sed quia in locis prœruptis posita est, præcipitium græce vocatur λαῦ, unde inhabitantes nuncupati sunt Lausaei, idest præcipitium insidentes. Communius vero usus qui sæ-

Digitized by Google

pe litterarum commutatione nomina corrumpit commutato nomine Rauseos appellavit.

Atque hi ipsi Rausei olim tenuerunt urbem Epidaurum nuncupatam et postea cum reliquæ urbes expugnatae essent a Sclavis qui in hoc Themate sunt, haec etiam urbs ab ipsis capta fuit: et civium alii quidam interfecti fuere, alii in vinculis abducti. Qui autem fuga salutem invenire potuerunt loca prærupta inhabitarunt. Ubi nunc urbs est, primo exiguam illam ædificantes et postea majorem (v. Banduri ibd. »et postea iterum majorem«), *mox rursum et quartum paulatim aucta multitudine pomeria protulerunt.*

Pošto Konstantin medj mjestim primorskim, u onom komešanju od haranja zaštedjenim, navadja *Rausium*, valja reći, da za propasti Epidaura obstojala je već od prije njeka gradska utvrda na hridi *Lave* i slobodna se je tad održala onako, kakono pokraj poharanog Solina ujmio se bio Aspalathum. Na ovo mnenje još većma ovlašćuju rieči istog pisca, (v. *Monumenta* etc. str. 270 Banduri ibid. pag. 93) koji izpripoviedav, kako su *Abares* ušli u Solin, nastavlja:

Interfecerunt itaque omnes cives et ex eo tempore Dalmatiam universam occuparunt, exceptis oppidulis mari adjacentibus quæ sese ipsis non tradiderunt, sed in Romanorum potestate permanebant, eo quod ex mari victitarent.

Rausium s prva malen, dakle *oppidulum*, na moru položen, ostao je u ruku Romana, i živio ribarenjem, il trgovanjem, il jednim i drugim; jer to su onda mogla biti jedina sredstva življenja za ove primorce.

Kako je ovo rvanje Slovinaca sa Romanim trajalo po Damaciji kroz više decenija prve polovine VII. vjeka, lasno je, da njeki od Epidaura pribojavajući se užasnijih neprijateljskih napadaja a uočivši s druge strane sjegurnost sbjega na poluotočiću *Lave* pobrinuli su se bili, da tu sebi osiguraju utočište u nevolji i to se moglo sve sbiti u neizviesno ono doba prvog utemeljenja Raguse, na koje se odnose i Konstantinove rieči: »*primo exiguam illam aedificantes*«. Mauro

Digitized by Google

Orbini (v. *Il Regno degli Slavi,* str. 181), i ako u drugim vremenim i okolnostim, povieda u bitnosti ovo isto; da još za Epidaura čitava: *alcuni suoi cittadini, che erano più commodi per schifare nell' avvenire la furia di simil gente barbara fabbricarono un castelluccio,* oko god. 265 a da ovo potvrdi pozivlje se na Mihovila Solinjanina, o kojem, spominjuć ga, uz njeke ostale stare pisce, izriečito pridodava, *autore vieppiù antico di tutti loro.*

I D.r Jireček (v. *Die Handelsstrassen und Bergwerke von Bosnien und Serbien, Prag* 1879 str. 10) prilaže se uz ovo mnenje, da je Ragusa obstojala još dok je Epidaur na nogu bio.

Appendini (v. *Notizie Istorico-critiche sulle antichità Storia e Letteratura dei Ragusei etc. Ragusa* 1802, Tom. I. str. 74 oslonjajuć se na gori spomenute Konstantinove rieči: *Ubi nunc urbs est,* hoče da dokaže, da kad je Epidaur pao, Ragusa nije obstojala. Ali ova tvrdnja pada, ako se razmisli da Konstantin prvo je izriečito spomenuo *Ragusium* kao *oppidulum*, ter bistro je, da sad sliedi govoriti o Ragusi, u koliko su ju bjegunci kao *urbs* sprva malahnu sgradili i postepeno je povećavali.

Nego pošto po svjedočbi spomenutog carskog pisca do polovine X. vjeka, Ragusa je već u četiri razna navrata svoj obseg razmicala, očevidno rieči: »*et post iterum majorem*« odnosese na ono drugo doba povećanja malahne *Raguse*, kadno uslied propasti Epidaura i Solina *reliquiae* tihzi gradova, spasile se biahu u tvrdi *oppidulum Ragusium.*

Konstantin Porfirogenit čini se ob ovom, da je dobro i potanko izviešćen bio, jer poimenice navadja: *Grgura, Arsafia, Victorina, Vitalija, Valentina* Solinskog arhidjakona i *Valentina* oca Protospatara Stjepana, kao prvake onih Solinjana, što su se tad u Ragusu smiestili i akoprem ih Konstantin prvacim nenazivlje, razumie se, da su prvaci po ugledu dostojanstva obaju Valentina i prvaci po zahtjevu, da porad naseljenja njihova i njihove neimenovane mnogobrojne družbe

Digitized by Google

u Ragusu arhibiskupsko dostojanstvo bivšeg Solina prenešeno bude sad na biskupa ovog njihovog novog zavičaja; zahtiev dakako neosnovan te osujećen osudom Ivana Ravennatskog, koji je tad sve izvrštine bivše crkve solinske, dosudio vladici spljetskom.

Pošto medj dubrovačkim historicim složno vlada mnenje, (v. *Ludov. Cervarii Tuberonis: Commentaria etc. Tomus I. str.* 190. - *Seraf. Razzi: La storia di Raugia. In Lucca* 1595, *str.* 7. - *Giacomo Luccari: Ristretto degli Annali di Rausa. Venezia*, 1605, *str.* 1. - *Giugno Resti: Croniche di Ragusa. Mss, str.* 4. - *Matteo Bašić: Collezioni istoriche di Ragusa. Mss, u Biblioteci Malebraće, Br.* 891.) da od preostavših gradjana Epidaura, tom prigodom nebi bili svi doselili se u Ragusu, već njeki dio zaustavio se bio u tvrdom Burnu, nad dolinom župne Žrnovice, u mjestu zvanu Špilan-grad i Gradac a medju tizim da je bio i sam biskup Epidaura; odkle tekar kašnje, da su se smjestili u Ragusu; vjerojatno je da i u ovoj predavi ima jezgra istine, koju vjerojatnost bi podkriepljivale one rieči Konstantinove, odnosne na treće povećanje Ragusc i bezdvojbeni obstanak Burna u današnjoj Župi.

Da je tudi gradac *Burnum* obstojao, svjedoči talijansko ime *Breno*, koje se za označenje sela Župe sve do dandanas održalo, kao što ga svjedoči i poslovjenjeno ime Sreberno od *Subbrenum* a ovo od *Subburnum.* (v. *Appendini op. cit.* str. 51-2 - *D.r Jireček: Die Handesstrassen,* str. 8. - Slovinac. god. 1881, str. 87).

Po predavi dakle poprimljenoj od gorispomenutih pisaca, kad je Epidaur pao, *Burnum* se valjda održao a Konstantin Porfir. razumie možda zauzet i ovi gradac, u rieči: *exceptis oppidulis mari adjacentibus, quæ se ipsis non tradiderunt.* (v. Banduri op. cit. str. 93).

Ako je dakle Konstantin ob ovom dobro izviešćen bio te medj gradićim, što se nebiše predali i *Burnum* podrazumjevao, naravno bi sliedilo, da on i dolazak Epidaurskih pribjega i stanovnika iz Burna u Ragusu, naglasuje kao treće povećanje

Digitized by Google

Dubrovnika, sa gori spomenutim riečima: *mox rursum* i t.d.

Kad jedan pisac ovako navlaš opredieljuje brojem, koliko krat je jedno mjesto povećano bilo, nije dvojbe, da mu pred očima nisu lebdile i sve pojedine prigode, koje su tim povećanjim povoda davale.

Svakako do god. 841, biva do onih, od prilike sgoda što, kako Konstantin pripovieda, sgadjale su se tada i kašnje za cara Vasilija Macedonca (v. Monumenta op. cit. Vol. VII. str. 354 - Banduri I. str. 88), Ragusa je znatno povećana i jakom utvrdom opasana bila; jer inačije nebi bila mogla odoliети arabskoj obsadi od petnaest mieseci, nitil u onlikoj mjeri pripomoći bizantinske care u njihovu ratnom podhvatu proti Saracinim u dolnjoj Italiji.

Četvrto povećanje napokon sbilo se je, kad slovinske obitole iz okolice, širom su se počele doseljivati u Ragusu, gdje stekavši slobodan *domicilium* i *connubium* i drugih gradjanskih povlastica, Slovjeni i Romani spojili su se u jedno isto gradjanstvo, na što se odnose i Konstantinove rieći: *et quartum paulatim aucta multitudine, pomeria protulerunt.*

Miletius oviem svojim versim:

Quidam Romani, destructa sic Epidauro i t. d. do *Quæ tulerant Roma fugientes*, zamiešao je sgode rastavljene dalečinom vremena; te ako prve viesti suglasne su mu sa onim, što o tom pripovieda Toma Arhidjakon Spljetski o došašću Romana iz Epidaura i Solina; zadnje su u bitnom naličnе onom, što Pop Dukljanin priča o Pavlimiru i njegovoj slovjenskoj pratnji iz Rima.

Za bolje razjasnjenje ovih Miletijevih stihova nije, činimi se, neumjestno ovdje uzporediti viesti ob ovom domaćih mu suvremenika: Tome Arhidjakona i Popa Dukljanina sa vanjskim spomenicim kronike Salernitanske i više put spomenutog carskog pisca Konstantina.

Toma piše: (v. *Lucius, De regno Dalm. et Croat. Historia Salonitana*, cap. VIII. str. 318).

Per idem tempus quidam advenæ, ut fuerunt, Romana

Digitized by Google

urbe depulsi, non longe ab Epidauro, ratibus applicuerunt . . . . . Prævocati ergo advenæ sedem sibi in illis partibus collocantes, civitatem Epidaurum sæpe impugnantes nimium attriverunt attritamque cœperunt et captam in solitudinem redegerunt. Homines autem cum eis permixti sunt et facti sunt populus unus. Aedificarunt Ragusium et habitaverunt in eo.

Pop Dukljanin, posli neg je u gl. XXXII, kazao, kako je utekao u Rim kralj Slovinski Radosłav; obširno priča o dolazku Rimljana u Gruž, u gl. XXVI: (v. Crnčić, Ljetopis Popa Dukljanina, str. 31-33). *Per idem tempus Romani parentes Belli qui et Bellimirus, quod non possent sustinere Magna tum Romanorum insidias atque inimicitias eo quod nollent se humiliare ac pacem cum inimicis facere, exeuntes omnes de ciritate una cum Bello et filiis ac filiabus, milites numero quingenti, acceptis parvulis ac mulieribus venerunt Apuliam. Inde intrantes naves transfretaverunt in partes Dalmatiæ. Venerunt ad portum qui Gravosa dicitur et Umbla. Miserunt enim Sclavi Bello, qui et Paulimirus nuncios, ut veniret accipere regnum patrum suorum. Et hæc de causa secuti sunt eum parentes ejus. Igitur descendentes de navibus, construxerunt castellum et habitaverunt ibi. Audientes homines Epidauriæ civitatis, qui per silvas et montana manebant quod Bellus cum Romanis venissent et castellum fecissent congregantes se venerunt et una cum ipsis ædificaverunt civitatem supra mare in ripis marinis, quas Epidaurii lingua sua Laus dicunt. Unde ea civitas Lausium vocata est, quæ postea* (r pro) *l posita Ragusium appellata est, Sclavi vero Dubrovnik appellaverunt, idest Sylvester, sive Sylvestris, quoniam quando eam ædificaverunt de sylva venerunt.*

Chronicon Salernitanum (v. *Monumenta* op. cit. Vol. VII, str. 281) kazuje; kako Rimljani putujuć za Carigrad, olujom prisiljeni navrnuli se bliže pod Ragusu, gdje prijazna gostoljubnost gradjana sklonula ih bijaše, da se tu zaustave i okuće.

Digitized by Google

Nego domalo odnošaji se preokrenuli i starenici Raguse stali zanovetati Romanim pridošlicam, dakle od prilike onako, kakono su, polag Popa Dukljanina, Rimljani ozlovoljili bili Slovjene Pavlimirove, te tako natjerali ih, da su jednoč kridimice pobjegli iz Raguse i docepavši se sretno zapadne talijanske obale, smjestili se u Amalfi.

U malo u kratko; po Tomi, Rimski bjegunci pomogli onizim od Epidaura zasnovati Ragusu; po Dukljaninu, rimsko-slovjenski polutani sa skitalicam iz Epidaura grade Ragusu-Dubrovnik; po salernitanskoj kronici slučaj dovodi rimske putnike u Ragusu a sila i krivda tjeraja ih u Amalfi; po Miletiju, dolazak Romana u Gruž izriečito se naglasuje a spajanje Slovjena sa Romanim i povećanje romanske Raguse sa slovjenkim stanovništvom, u izvadjanju imena Raguse i Dubrovnika, tek se naslućuje.

Bitno je u oviem viestim, da Romani bilo iz Epidaura, bilo iz Solina, bilo od kojegmudrago drugog mjesta, utemeljili su i naseljivali Ragusu, uz koje kašnje pridolazile su i slovjenske obitole a pometnja u uzgrednim okolnostim, činimise, leži u tom, što ovi stari pisci, nisu bistro razabirali razlike izmedj geografičkog i etnografičkog imena stanovnika grčkolatinskih gradova uzduž dalmatinske obale, koji stanovnici većinom bar poticali su od Rimljana, imali su rimsku kulturu i sami se zvali i nazivani bili *Romani.*

Odkad je rimljanin za prvi put stupio nogom na iztočnu obalu jadranskog mora, množile su se uzduž Dalmacije rimske kolonije, širio se latinski jezik i običaji. Konstantin Porfirogenit, mimoišav ostale mnogo davnije, kazuje nam (v. Banduri op. cit. str. 86 i 97) kako je Dioklecijan rimske kolonije po Dalmaciji podigao i ti naseljenici *Romani* se zvali, pak to ime u njegova doba, u desetom naime vjeku, još im se održalo bilo.

Ovu okolnost rimskih kolonija, nisu valjda na um uzeli gorispomenuti kronisti te s nesporazumljenja dovlačili su Romane u Gruž i Ragusu sad kao silne uskoke, sad kao pri-

Digitized by Google

bjege, sad kao putnike.

Miletius ide još dalje te isto kao i Pop Dukljanin, stanovnike Epidaura smatra, kao narod osobitog jezika:

Hoc castrum vocitat Epidaurica lingua Labusa
Nam ripa sonat hoc idiomate Labes.

Mjesto shvatiti Epidaurićane za ono što baš i bili, to jest, za latinski sloveće Romane, on dovodi ove iz Rima, a kako mu se činilo nevjerojatno, da bi gradjani velikog Rima bez težke prituge mogli ostaviti velegradske udobnosti i od obiestne dokolice pregorieti se nesgodam mukotrpnoga živukanja na Ragusi, uzeo im je povod biega od stranačkih borba, koje u ono vrieme sbilja bi se česće pojavljivale.

Čini se začudno, kako Miletius nije ništa pričao izriečito o Pavlimiru; ali uzamši ovdje u obzir ono, što sam već gori natuknuo, da izmedj 19 i 20 stiha opaža se njeka praznina, sva je prilika, da u tiem izginulim versim, nije uzmanjkao ni on, kao ni svi ostali stari dubrovački pisci, bajati koješta ob ovoj personifikaciji slovjenskog življa u Dubrovniku.

Kad on tu o Pavlimiru ništa nebi bio rekao, posli neg je u osmom versu kazao, da su gradac podigli ondje, *ubi nunc est urbs Rhagusana;* zašto bi se kašnje u dvadesetom stihu opetovao i iznovice o podizanju kaštila govorio, ako mu to nije bila sgrada druga, od prvlje spomenute sasma različita? Da to nije bilo ono povećanje Dubrovnika pram Pustierni, suvjesno sa podizanjem crkve Sv. Stjepana, koju predava prepisuje slovjenskim velmožam a poimenice i Pavlimiru? A nedokazujeli i izvadjanje imena *Raguse* i *Dubrovnika*, istovjetno onom Popa Dukljanina, da je Miletiju ovi poznat bio?

Ovo povećanje Raguse sa slovjenskim življem i nagodbe sa susjednim knezovim Zahumlja i Travunije, imale su se obaviti najkasnje do prve polovine X. vjeka, jer već za Konstantina Porfirogenita: *habent Ragusini cives in utraque hac regione etiam vineas suas, penduntque Zachlumorum quidem principi numismata triginta sex, Terbunie vero principi totidem.* (v. Banduri op. cit. Vol I. str. 96).

Digitized by Google

Čim je više u zahumskom primorju padala vlast istočne rimske carevine i čim se više Dubrovnik osjećao od nje ostavljen, tim više pristajao je uz susjedne kneževine, osobito uz Zahumsku, (v. Rački, Rad Jugosl. Akad. LVI, str. 94.) tim više slovjnske obitoli iz susjednih prediela, naseljivale su se u Dubrovnik.

Polag starih memorija (v. *Resti* i *Bašič* op. cit.) još od VIII. pak kroz IX. i X. vjek, velemožne porodice iz susjednih prediela slovjenskih nastanjivaju se u Dubrovniku. Medj ostalim, na primjer, stokom bogata porodica *Epiculari*, potonji Gozze il Ovčarević, god. 743 da mnogobrojnom pratnjom doselila bi se bila u Dubrovnik. Plemići: *A Cruce*, *Diodati*, *Giorgi Gondola*, *Menze*, *Vursi*, starinom Zahumljani, il Zećani, oko 930, da su u pratnji Pavlimirovoj došli u Dubrovnik iz Rima. *Mastracchia*, *Niculini*, *Palmota*, *Proculi*, Pribice *Saraka* i *Zamanja*, koljenovići zahumski, već u X. vjeku izticali bi se medj gradjanim dubrovačkim.

Što nadalje Miletius piše, da u Gružu, gdje na visokoj obali sad stoji *urbs Rhagusana*, ovi došlaci kaštio su podigli, nije nikakvo protuslovje; jer polag nazora vladajućih za Miletijevih doba i polag podataka po knjigam dubrovačkih zakonika, u ono vrieme zemljište *Gravosa*, steralo se od Kantafiga (*Caput fici*) do Višnjice a pram tomu baš je sgodan Miletiev izraz: *Hic pariter inopes fugientes*, i t. d. pošto uprav na središtu Gružkog zemljišta, izdiže se oni greben iz nad mora, vrh koga se grad Dubrovnik mal a malo savijao.

Pravo ono *tvrdo mjesto*, gdje je bio udaren najprvi temelj današnjem Dubrovniku i gdje je podignut bio najstariji *castellum*, po njekim (v. Bašić op. cit.) bio je iza s. Margarite, t. j. na jug iza iztočne česti danasnje vojničke Bolnice, jer da je morska hrid tu najstrmenitija te i najnepristupnija, a polag drugih valjalo bi ga potražiti na onom prostoru na iztok Kasarne s. Marije, kojeg inčije puk još i danas zove »Mrtvo Zvono« (v. S. Skurla Moćnik Stolne Crkve Dubrovačke. U Dubrovniku 1868, str. 5.) jer tuda negdje visjelo je zvono, što

Digitized by Google

je zvonilo za mrtve i u službenim spisim nazvato *campana delli morti* (v. Lib. Consil. Rogat. de a. 1555, fol. 256. Mattei Zibaldone II.); treći pak mniju, da najstariji dubrovački kaštio bio je baš ondje, gdje je sad, malo prije spomenuta Kasarna vojnička Sv. Marije, njekoč samostan Dumana Sv. Marije, polag kojega na zapad obstojao je negda i drugi dumanjski samostan Sv. Andrije, oba po starim spisim nazvana *de Castello*. Pače isti Tudizić (v. Zibaldone I. ibid.) piše da je vidio i sliku ovog kaštela na starom bakrenom novcu, našastu pri kopanju njekakve čatrnje, u vrtlu iste sv. Marije, god. 1747. I Resti piše, (v. Chroniche, str. 4.) da kad su se počeli kovati prvi novci, s jedne strane imali su glavu carevu a s druge sliku ovog gradca i da tad su mnoge slovjenske obitole dobjegle u grad a to da mu je, za Selimira, (?) bilo drugo povećanje, dočiem po njemu treće bi bilo ono Pavlimirovo, a četvrto napokon s proširenjem grada do branika Sv. Ivana, gdje u prvotač bila je i crkva Sv. Ivana, prekrštena 1491 u Presv. Trojstvo a dandanas poznata pod imenom Karmina (v. Mattei Zibaldone III.) Za starinu i sliku novca, dok se ne iztakne spomenik, koji mu to pobija s njim se slažem, al za razna doba povećanja, rad gori navedenih razloga, ubah neslažem.

Preokupivši sad u kratko sve, što sam ob ovom gori naveo, cienim zaključitse može da Miletijeve viesti nisu netemeljite, uzamši da njegovi *quidam Romani* nisu ino, neg oni latini, što uslied propasti Solina i Epidaura tumarajuć od nemila do nedraga, traže sebi spokojna zavićaja i nahode ga na gružkom zemljištu, gdje sa srodnim bjeguncim iz Epidaura, uz utvrde, hramove i stanove tu već od prije obstojeće *Raguse*, nadogradjaju, u razne navrate, tvrdje stanove i hramove nove, kako kad ih na to siluju zahtjevi sjegurnosti, il stežu okolnosti s dobjegivanja Romana iz Burna i drugih okolnih nesjegurnih mjesta, il s naseljivanja otmenijih susjednih slovjenskih porodica, koje il zato, jer su ih tamo vodili trgovački interessi, il zato, što su voljele igrati prvu ulogu

Digitized by Google

medj latinim u Ragusi, negli podredjenu medj svojim, o priestolje često koljućim se knezovim, iskale su zakloništa u ovom gradu, koji je za rana se osjetio, da u gostoljubnom primanju Slovjena, stoji njegova velika budućnost.

3). Prama onom, što se je malo više reklo o bježanju Romana iz Epidaura i Solina i o postanku Raguse, pogriešno je Miletius, označio ovog Ivana arhibiskupom Epidaura, jer epidaurski vladike samo su biskupim bili, kao što su pod tim istim naslovom i u Dubrovniku pastierovati sliedili, sve do desetog vjeka; što je već proti O. Appendiniu sjajno dokazao D.r Carrara. (v. Appendini, *Notizie* op. cit. str. 100-128, - *D.r Francesco Carrara, Chiesa di Spalato, un tempo Salonitana.* Triste 1844.)

Po tom ovi Ivan, nemože biti nitko drugi, neg najposliednji epidaurički a najprvi dubrovački biskup, koji je vladao od 630-50. Popravivši mu ovi naslov, kojeg je možda, kakav prepisavalac sam nadometnuo, da u borbi koja se višeputa ponavljala za prvenstvo ove crkve stvori jedan dokaz više, nejma od ostalog razloga zašto, da mu se nevjeruje kad tvrdi, da ovi Biskup Ivan, ma se privremeno i u Burnu zaustavio, bio je predvoditelj Epidauričana, lišenih svoje otačbine. Zato vriedno budi ovdje primjetiti, da kao što mnogi veliki gradovi svojim crkvenim poglavicam imadoše zahvaliti svoj postanak, tako i *urbs Rhagusana monitis actuqne Joannis*, koji je bio u Epidauru biskup, duguje svoje drugo utemeljenje, svoje sretno preporodjenje a po njem i dotični dio svoje slave. Pošto Miletius osobito mu ističe svjete i nastojanje, uvidjao im je važnost i razmišljao, da bez tog uplašeni i smeteni prognanici, mogli bi se bili i drugamo smjestiti, gdje bi se jedva onako razvili i proglasili, kao što se u ovom sgodnom položaju proslaviše; razmišljao je da bi i bez tog Ragusa mogla bila održati se kao *oppidulum*, ali težko da bi ga se igda bez te sretne Ivanove misli uzvinula bila do te slave, da postane dalmatinski Tyrus, slovinska Atina! Zaista o gradovim vriedi, što i o pojedinim ljudim; da im prirodne vrline to više vriede,

Digitized by Google

što su na boljem skoku, polag one poznate: »Iz grmena velikoga, lavu izić trudno nije«.

Ako se je svud uljudnost ponosila utemeljiteljim svojih gradova i štovalo ih harno potomstvo, kao prve dobrotvore; dostojno je, da se prizna slava utemeljitelja Dubrovnika ovom genijalnom biskupu Ivanu te ga se ubraja medj prve gradske velikane, zato, što bistrim svojim okom pronikao je svu sgodnost ovog sbjega a svjetom i izgledom svoje je stado sklonuo da se tu nastani.

4). Kao što je Konstantin Porfirogenit pokušao, da protumači ime stare Raguse, sravnjivajući ga sa λαῦ, odkud da je i ime gradjanim *Lausaei* a po ipotetičnoj promjeni suglasnika *Rausaei*, pokušao je i Miletius, da ga izvede od romanske rieči *labes*, (propast, *praecipitium*), odkle da je proizašlo ime gradu *Labusa* a opet po promjeni suglasnika; *Ragusa*. Dapače Miletius, vješt i slovjenskom jeziku, ide još dalje te ime *Dubrovnik* izvodi od rieči *dubrava*.

Promisliv od ostalog, da tumačenje mjestnih imena još i dandanas, uz vas napredak linguistike, najnezahvalnija je zadaća jezikoslovcem, nemožemo vele zamjeriti Miletiusu ako je u XIII. vjeku uprtio se u to tvrdo pitanje i tako ga priprostito riešiti pokušao. Dvojbena je najprij eksistencija te razglašene dubrave na obronku brda Brgata, ili Srgja, premda ju svi dubrovački pisci manje, il više ističu, s otom samom razlikom, da čim, na primjer Appendini, (v. *Notizie* op. cit. str. 72) tvrdi, da ju je sam vidio, živo naslikanu, u tlorisu grada od god. 1200, *esistente tuttora*, u biblioteci redovnika Mlietskih, Razzi (v. *Storia* op. cit. str. 10), piše, pri koncu XVI. vjeka, da je to brdo golo: *onnimente nudo, spogliato, d'ogni sorta d' alberi*, dakle onako, kao što ga je golo i dandanas. Paće ako su od starine njeka okolna mjestna imena, kao Peline, Busovina, Višnjica, Trnovac, eto bi bio jedan dokaz više, da tu nije bilo stabala visokog struka, nego trave kadulje, grma šimširova i trnova i voćaka nizke gorice. Ali stavimo, da sjekuć japiju za brodove i one debele grede za

Digitized by Google

k[illegible] zemlji [illegible] još se i današnji [illegible] po starim [illegible] dubrava [illegible] i bez traga [illegible] i da Dubrovčani ime [illegible] od dubrave, kao zar i [illegible]-ski *Luceres* od *lucus*, od rieči »dubrava« nebi se ipak pra-vilno napravilo [illegible] neg preko adjectiva »dubrava« [illegible] sa sufiksom *ik*, varianta »Dubravnik« koje se kod pisaca još u[illegible] ne sreta.

Kao što dakle po jezikoslovju ovo mjestno ime od osno-ve »dubrava« neposredno se izvesti neda, tako nije uprav ni [illegible], da ga se po povjesti nadoveže od tobožnje dubrave na Brgatu, kad njekako naravnije nameće se pomisao, da slo-vjensko ime Raguse nije ino, neg prosti prievod grčkog Epi-daura od ἐπι-δαῦρος = drvo, lies, dubrava. (Kod Konstantina Porfirog.: Monumenta, Vol VII, op. cit. str. 278 i 401, [illegible]. Ali ni za ovo ime Epidaura nije od neobhodne potrebe pred-postavljati obstanak debelih šuma na gorskim obroncim Župe i Konavlja, kad je najvjerojatnije, da su grčki koloniste ovo ime Epidaura donijeli sobom iz Lakonike, il Argolide, kao što su i drugamo običavali Grci nadievati svojim kolonijam ime svoje pradomovine. Po ovom nagadjanju Dubrovnik, kao prievod Epidaura bio bi izraz njekog dualisma, kojim se s jedne strane označuje srodno gradjanstvo epidauričkih pridošli-ca i ragusejskih domarodaca a s druge strane označuje se dvostrukim imenom Dubrovnik-Raguse smiesa dvojake naro-dnosti slovjensko-latinske, stopljene u stanovništvo jednog i-stog grada.

Što se etimologije same tiče, ime Dubrovnika osniva se na temi »*dobr*", koja proizlazi nastavkom *r*" od *dob*" = *quer-cus, quod non moretur*, kao i *bratr*" od *brat*". Tema pak *dobr*" dovodise od koriena *dob* ili *dub* = *fixum esse*, ili od koriena *dha*, sa, *determin. bh*, kao *stabh* od *sta*. (v. Miklošić:

---

*) Pošto tiskarna nije još dobila staroslovenskih slova, morao sam pisati slovim latinskim, izražujuć *nasalu* sa ǫ a: *jer* malo, sa ' a *jer* debelo sa ".

Die Wurzeln des Altslovenischen. Wien 1857, str. 25 — Miklošić: *Die Bildung der Nomina im Altslovenischen. Wien* 1858, str. 74, 82. — Daničić: Osnove Srpskoga ili Hrvatskog jezika. U Biogradu 1876, str. 36 i t. d.)

Po isti način, netreba, cienim, slieditи Konstantina Porfirog u izvadjanju imena za Ragusu te silom pretvaranja suglasnika od λᾶας, preko *Lausæi* stvarati *Rausæi*, kad njegovoj tvrdnji: *Rausium non appellatur Rausium greca lingua*, uzprkos, naravno se nameće pomisao, da *Ragusa* baš dohodi od grčkog: ῥηγνῦμι, ῥαγόω = *kidati, lomiti,* te ῥηγμίν = strma morska hrid, o koju valovi biju; ili ῥάγας = *prolom, prociep* (v. *G. Curtius Grundzüge der griechischen Etimologie. V. Aufl. Leipzig* 4879, str. 788 i t. d.)

Ragusa, odgovarala bi dakle Konstantinovu izrazu: *loca prærupta inhabitarunt* i Miletievu opisu . . . . . *statuunt* . . . . . *arcem viri tutam munimine saxi aspectuque horrendo, prœcelso in vertice montis,* jer strma i lomna dubrovačka obala podpunito se slaže sa oviem riečima, kao i sa značenjem gorispomenute grčke joj osnove.

Romani su bili smiesa grčkog i latinskog jezika te poput grčkog imena za Epidaur i Ragusu živu još tu mjestna imena: Kolorina, Lopud, kao i rieči kerostat, bastah, parestata i t. d. što od grčkih osnova proizhode. (v. Zore - Dubrovnik Zabavnik 1871, str. 216).

5). Samo pri predpostavljanju, da je Miletius u predhodećim, izginuvšim versim poviedao o Pavlimiru, stiču ovi sliedeći stihovi pravi smisao, kao popunjenje priče o dolazku ovog slovjenskog poglavice; budući Miletius već maloprije u stihu devetom, izpripoviedao o kastilu, kog su podigli Romani iz Solina i Epidaura.

Ovdje kao i drugovdje, pri iztraživanju starije Dubrovačke prošlosti, u oskudici bistrih dokaza, nejma druge, neg svaki čas provlačiti se kroz viesti, pričam i protuslovjim propletene te kroz kojekakva nagadjanja, lovati jezgru istine. Pri razmišljanju ovog pojava težko je odoljeti napasti i neuztvr-

Digitized by Google

diti, da ova pometnja ne samo proizlazi odtole, što se mnoge viesti ni pobilježile, il pobilježene, zločom ljudi i nezgodam vremena, do nas doprle nisu; nego i odatle, što stari dubrovački kroniste i njihovi srodnici kašnji historiografi mnogo su toga, što pričaju, sami navlaš izpreli i nakalupili u patriotičkom zanosu, da se i na temelju istoričkom izkažu i iztaknu na prama svojim takmacim Mlečićim, s kojima su se rvali o prvenstvo starine, gospostva i slave te tako na štetu istine napirali se prvi, da si prošlost što slavniju orišu a nastojali drugi, da u supor i ono što bi nepobitna bilo izvrnu i osakate. Po tom, kao što tolike ostale viesti, tako i ova o gradnji crkve s. Stjepana biva nejasna.

Svakako ova crkva sagradjena je dosta davno. Za starinu jamči joj Konstantinovo djelo (v. Banduri op. cit. str. 94) koji navadjajuć poglavitije crkve i Moći Svetaca na glasu, po gradovim rimske Dalmacije, za Dubrovnik piše: *Cæterum in eadem urbe depositus fuit S. Pancratius in æde S. Stephani, quæ est in media urbe.*

Razzi (v. *Storia di Raugia*, str. 16) piše: *dell' anno 815, vogliono alcuni scrittori, fosse fatta od almeno ristaurata et aggrandita la chiesa di S. Stefano, con ispesa di mille e ottocento ducati e che in quella fossero poste le sacre reliquie, le quali prima stavano nella chiesa di S. Sergio.*

Tako isto i u prepisku jedne od najstarijih kronika dubrovačkih (v. Mattei *Zibaldone* II, str. 13) stoji, da je Stjepan kralj bosanski dao 815 sgraditi sv. Stjepana, koji je zapao 6000 perpera dubrovačkih i stavio mu za kapelana Dum Srgja Stojka.

Ta isti Stjepan, da je kašnje pohodio Dubrovnik rad zavjeta te bogatim zadužbinam obdario crkve i misnike a pošto tad okolica gradska nije se prostirala, neg od Gruža do vrh Srgja i do kraj Višnjice, da je darovao gradu: Župu, Brgat, Šumet i Rieku. Kad je malo zatiem 819 Stjepan umro, udova mu kraljica Mara, da je došla sa svojim dvorkinjam Jelinom i Lucijom na stanje u Dubrovnik, jer je bila u rodu s dubrovačkom porodi-

Digitized by Google

com *a Cruce* = Križanić, tudi manastir kod S. Stjepana, podigla i ko dumna živjela do 827. Kod S. Sjepana, svojim novcem dala ozidati bedem od Pustierne do vrata starog grada na *Lave*, gdje buduć podigla crkvu S. Margarite, nazvana su bila ta vrata ovim imenom. God 1571 htjeduć Dubrovčani utvrditi bolje grad proti Turcim, obalili su crkvu i podigli na mjestu njezinu branik Sv. Margarite a malo podalje iza današnjeg vojničkog *Ospitala* sadanju crkvicu S. Mare, što je ovjekovječeno oviem nadpisom (v. Skurla Moćnik str. 65-70.)

Regina Bosnæ Margarita traditur
Dicasse templum Margaritæ Virgini
Olim beata cum fuere sæcula;
Id nunc saccellum transtulere providi
Patres, fremente Marte circum mœnia
Cum classe Cypro Rex Selimus imminet

Criević (v. *Prolegomena in sacram Metropolim Ragusinam*, etc. Mss. pag. 366, u Biblioteci Malebraće u Dubrovniku) piše: *Ecclesia S. Stephani Protomartyris ædificata circa annum* 930, *instaurata anno* 1050, *antiqua Pontificis sedes, seu cathedralis at terremotu* 1667 *eversa adhuc in ruderibus jacet.*

Coleti (v. *Eccles. Ragus.* str. 37) pridržuć se Mar. Gundulića cieni, da je crkvu sagradio Pavlimir 875 a Skurla mnije; da se može slobodno držati, da je crkva Sv. Stjepana sagradjena od Dubrovčana i to onda, kad oni sami po sebi raširiše svoje prvašnje malo zemljište. (v. Skurla Moćnik, strana 5).

Ovo Skurlino mnenje svidja mi se najpriličnije, pošto prva gradnja Sv. Stjepana morala se je svako sbiti prvo polovine X. vjeka, jer inćije nebi Konstantin mogao bio ništa kazati ob ovom hramu.

Da je bio *in media urbe*, to je istina, al odnosno na prostor grada, proširena uz Pustiernu.

Obseg i forma tog hrama Sv. Stjepana, razabiru se još i dan danas u ruševinam istoga, iza biskupskoga sjemeništa na podne.

Digitized by Google

Na sami jedan brod, na zaoštreni luk svedena, nije, bila toliko prostrana, koliko je morala biti veleliepna. Velika vrata imala je sa zapada, al pragova nejma i šupljina im je zazidana. Sa sjevernog boka imadu vrata, al im pragovi nisu starinsko dielo. Jedan rezbarijam vezeni kamen iznad ovih vrata, na kom u relievu vide se izpod dva jednaka uzporedna luka, urezana dva krsta, jedini su možda pravi ostanak od starog Sv. Stjepana. Na iztok ima absis za oltar. Na sriedi se vidi trag prozoru na rimski luk. Lapida uzidana nad tim prozorom, izvaljena je iz ruševina te smještena tu na očigled. Evo joj pisma:

JVNIVS · GRADIUS · MATTAEI · FILIVS · PIETA
TE · MOTVS · OSSA · EX · SEPVLCHRIS · ANTE
HANC · AEDEM · POSITIS · JAM · PENE . VETVSTA
TE · DIRVTIS · IN · QVIBVS · ETIAM . STEPHANI
REGIS · BOSNAE · CVIVS · VXOR · MARGARITA
HANC · AEDEM · DIVO · SVI · VIRI · COGNOMINI
POSVERAT · CONDITA · FVISSE · FAMA
FEREBAT · COELI · ET · HOMINI · IN
JURIIS · OBNOXIA · IN · HOC · SEPVLCHRVM · SVA · IMPENSA
FACTVM
ANNVENTE · SVMMO · PONTIFICE · GREGORIO · XIII
TRANSFERENDA · CURAVIT · ANNO · MDLXXXX

Tako isto iz ruševina je izvadjena, te u zid udjevena ona lavska glava i grb.

S obe strane s pored ove abside, vide se dvi, na luk rimski zazidane, praznine, u kojima su po prilici stali kipovi svetaca.

Oko dva metra od abside k' velikim vratim, vire s' obe strane iz zida njeke izdjeljane stiene, poput zubova, koje nisu

Digitized by Google

drugo, neg ostanci liepih svodova, oslonjenih na okrugle, do dva decimetra u promjeru debele, stupove. Od ovihzi stupova leže komadi izprevaljivani i uzidani u sjedala. Ovakovih lukova bilo je po četiri sa svakog boka crkve a po srijedi svakog bio je dugoljasti na rimski luk svedeni prozor. Po razlikam crkvenog mira rek bi, da je Crkva sprva sizala u duljinu do dva metra na zapad od današnjih lateralnih vrata te zauzimala samo po dva luka sa strane. Drugi put produžena je bila za obseg trećeg luka a treći put i za obseg četvrtog luka.

Sa sjevera ovog hrama obstoji još cielovita jedna mala sgrada, o kojoj kažu da je bila sakrestija ove crkve Sv. Stjepana. Ulazeć u vrata ove tobožnje sakrestije, na lievu ruku od gornjeg praga, u četvrtom redu stiena, ima ulomak praga, po vezu istovjetan onom kamenu sa krstovim iznad lateralnih vrata crkve. Prof. Jelčić, koji je višeput razgledao ovu sakrestiju mnije, da je ovo prva starinska crkva Sv. Stjepana u sve i posve jedneka crkvam bizantinskim, kakove se nahode po Boci, u Žanjici i drugamo. Osiem što ovaka sakrestija bio bi njeki luksus za ovlišnu crkvicu, što u staro doba malo je crkava sakristije imavalo, kao što u Dubrovniku još i dandanas malo crkava sàkristiju ima; vas način sgrade navlači na misao, da je ovo njekoč crkva a ne sakrestija bila. Svedena na ćemer imade na nebu tri iz kamena izrezane ruže a na zubcim na kojim počiva svod vidi se urezan u malom formatu grb su tri zvjezde na osam trakova, poredane po dvi i jedna. Vrata su joj bila od iztoka a tamo je sgrada produžena bila u njeki triem, što je služio za predvraće. Na somiću od zapada viditje zazidanu šupljinu jedne abside za oltar. Ovi uz absidu priljepljeni oltari služe za dokaz, da su obe crkve udešene bile za službu rimsku. Iznad abside, ima još ostanak starinskog prozora na ružu u sukriž. Prozori četvrtati na sjevernom boku otvoreni su u kašnja doba, onda valjda kad je ova stara bizantinska crkvica Sv. Stjepana pretvorena bila u sakrestiju dotične nove crkve istog Svetca. Vrata na sjever

Digitized by Google

danas zazidana vodila su u kuću, što je bila izmedj ovog malog Sv. Stjepana i zgrada današnjeg Sjemeništa, koja kuća ostanak je onog samostana o kom se govori, da ga je dala sagraditi kraljica Margarita za svoje dumnovanje. U dvoru tog samostana imadu grobnice, kojima su pokrovne ploče i nakiti obrdani.

Moglo bi se predbaciti, da kad bi ta mala sgrada bila starija crkva Sv. Stjepana, kako bi bio mogao Konstantin Porfirog. izticati je kao hram uspomene vriedan? Ali se na to i odvratiti može, da mala sgrada u sve dolična je bila gradskim kućam onih doba, jer ako i dandanas kuće na grebenu Lave oko S. Marije nisu više od dva razteglja, moramo priznati da su u ono vrieme bile još daleko manje ter sadanja sakristija Sv. Stjepana, mogla medju njima pomaljati kao hram uspomene dostojan.

Ovo razlaganje bilo bi suglasno i mnenju O. Crievića koji piše: da sprva malašna, kašnje oko 1050 obnovljena je bila.

Možda Criević ima pravo kad ju zove *sedes pontificia*, a to jamačno onda kad stekavši dubrovački vladike arhibiskupski naslov, uzhtjelo im se pram ovim i uglednijeg hrama, što podkriepljuje i okolnost, da ne daleko na zapad Sv. Stjepana ima i dandanas jedna biskupova kuća, na kojoj se u liepim gotičkim prozorim vide tragovi davne veličine i o kojoj se priča, da su tu njekoč arhibiskupi stanovali. Da je Sv. Stjepan bio maticom to potvrdjuje i Coleti, navadjajuć je kao pokopište četiriju prvih arhibiskupa, naime Ivana, Nikifora, Tribunija i Vitala (v. Coleti op. cit. str. 41, 54-55). Buduć su se biskupi običajno u maticam pokopavali, Sv. Stjepan bio je *sedes pontificia* u prelazno doba XI. vjeka, jer za dolazka Epidauričana i Solinjana najprve i najglavnije crkve kao i biskupski stan, morale su biti u najstarijem dielu grada, to jest na grebenu Lave.

Prvo neg tu Sv. Stjepana nastao bijaše, spominju se na grebenu Lave za rana dosti, crkvice najdavnijih gradskih od-

Digitized by Google

vjetnika Svetih Srgja i Baka a do ove crkvica S. Marije *de Castello*, sagradjena za zavjet od Mletačkog dužda Giustiniano Barbaro, prigodom kadno vraćajući se s vojne proti gusarim, po čudu se spasio bio od oluje pod Dubrovnikom; parokijalna crkvica S. Vida, gdje Dum Ivan arbanas kod njezina župnika Dum Srgja, god. 843 povjerio biaše rietke moći Sv. Pelenice, koja da je s' onu stranu stotine godina iz istoka donešena i sahranjena bila u njeku crkvu kod Budve, (v. Resti op. cit. str. 10, 15-17.) i napokon stolna crkva S. Petra *in cathedra*, ili *S. Petri Majoris*, ili Svetih Apostola.

Ovi hram Sv. Petra na tri predgradka sa više oltara, obstojao je ondje od prilike, gdje sve do trešnje 1667 živile su dumne Sv. Klare, do početka našeg vjeka bio je manastir bielih dumana Sv. Katarine a sad je već zapuštena crkvica C. K. Gimnazija. Pridjev *major* i okolnost da je tu u ono vrieme stala i biskupova kuća, koja i po smislu crkvenog duha i po naličnim odlukam crkvenog IV. Sabora u Kartageni imala je uz maticu biti, potvrdjuje prvenstvo ovog hrama, od kog okolni dio grada zvao se je *Sexterium S. Petri*, kao što još i dandanas ulica, izmedj Sv. Ignacija i Gimnazija k Mrtvom Zvonu, zove se S. Petra. (v. Skurla Moćnik str. 142-144.)

Da je tu bila biskupija, svjedoči Lukarić (v. Annali di Ragusa str. 9), gdje poviedajuć o prvom dubrovačkom arhibiskupu Ivanu Dukljaninu, piše: *Et Giovanni andò ad habitare presso al castello a Santi Apostoli, ove era il domo.*

Ista crkva S. Vida, koja je morala biti tu negdje blizu vrata od Pustierne (v. Mattei, Zibaldone II. str. 12), na sjevero-istok biskupskog stana, kad su ovog u XI. vjeku, oko 1039 nadogradjivati stali, zeuzeta je bila u razmaknutu i povećanu biskupovu polaču, (v. Resti, op. cit. str. 16) ostavivši uspomenu te crkvice u imenu jednog prediela grada a poimenito one ulice, što sa ulice Bačvarske ide izmedj kuća Gozze i Natali, gdje pročeljem obrnuta na Škatića ulicu, ima još i danas zatvorena crkvica S. Vida. Sv. Vid bio je kod starih Dubrovčana svetac odličnog štovanja, dan u koji puk nije

Digitized by Google

poslovao *et Curia vacabat;* zato i arkibiskup *Fabius Tempestivus, in synodo dioecesana,* 1606, uredjuć koledar medj svetkovinam *quæ officio rituque peculiari Ragusii celebrantur,* stavio je, 15 *Juniji, Sancti Viti ac SS. MM. Dupl.* (v. Cerva, Prolegomena, str. 385, 388-89.) Ovom starom štovanju Sv. Vida povlačise još trag u prostom puku dubrovačkom, jer se tu još drži narodni običaj paliti svjetnjake i proti naudam vada preskakivati kroz plamenja u oči Vidovdana i u oči Petrovdana, kao što je obći slavjanski običaj, u oči Ivandana.

Od ostaloga zamjerna je svakako razlika izmedj Miletiusa i Konstantina Porfirogenita u navadjanju ovih ss. Moći.

Konstantin spominje samo one sv. Pankracija a ob ostalim ni slova; dočim Miletius navadja Nereja i družbu mu a za Pankracija kao, da ni nezna. Ova je različnost vjerojatno nastala odatle, što je ovoj dvojici različna bila namjera. Miletius je mogao premučati s. Pankracija, jer mu je bila namjera spomenuti samo one, koje su donieli njegovi tobožnji bjegunci iz Rima. Porfirogenit, kom je bila namjera svrnuti pozornost na poglavitije hramove i Moći svetih po gradovim rimske Dalmacije, nije cienio da iztakne one Nereja i družbe mu, sve da su mu i poznate bile, zato možda, što po njegovu nazoru nisu bile na glasu, ili zato, što s prva (v. Razzi op. cit.) nisu ni smještene bile u crkvu S. Stjepana, nego su počivale u crkvici Sv. Srgja, koja je kašnje ugradjena bila u povećanu crkvu S. Marije *de Castello.* (v. Appendini op. cit. str. 78.)

Viest povjestničara Baronija, da još god. 663, za Pape Vitaliana, Moći S. Pankracija, prenešene su bile u Galliju, (v. Appendini op. cit. str. 74, - Criević, *Prolegomena* str. 443) nepobija ubah Porfirogenita, jer kako uči Criević, naslonjen na djelo Grgura Tour-skog: *De gloria martyrum cap.* 83, nejma se tu razumjeti, da bi cielo tielo, već samo njeke česti dopale u Galliju, po čem je mogućno, da ne samo u Galijam, već i Rimu, i u Dubrovniku, i drugamo može se naći ostanaka ovog Svetca. Po isti način izpravlja i Coleti (v. *Eccles.*

Digitized by Google

Ragus. str. 14) Miletiusevu viest o Moćim S. Nereja i družbe mu, kažuć da pošto i danas tielesa ovih svetaca u Rimu se nahode, u Dubrovnik nisu mogli *furtim* donieti, neg samo manjih česti.

Polag popisa sv. Moći prvostolne crkve u Dubrovniku, (v. Skurla Moćnik str. 20-29) nahode se tu još i dandanas pod br. 43 i 67 gnjat a pod br. 62 glava s. Pankracija: pod br. 48 i 70 gnjat a pod 73, 162, 166 glava s. Nereja: pod br. 71 gnjat a pod 162, 166 glava sv. Ahileja: pod br. 58, 64, 73, 142 glava pod br. 18, 81, 158, 175 lakat a pod br. 58 glava, br. 90 gnjat a 150 i 154 lakat sv. Domitille.

Ako se iste moći, il ista uda više puta navode i najpriprostitiji lasno će razumjeti, da nisu ovi Svetci zato ni višeglavi, ni višeruki; nego da manji komadi pojedinih članova okostnice od pravovjernih su odkidivani, u osobite dragocjene theke sahranjivani te tako za privatno bogoljubstvo pomnoženi bivali a izumrćem porodica opet crkvi darivani bili, što se svedj i dandanas sgadja.

Potraživši sad tog kralja Stjepana, medj bosanskim vladarim, nenahodimo ga ni ubah. Polag ono malo viesti, što se o Bosni ima do XI. vjeka, Bosna, uz kratke rokove nezavisne samostalnosti, mjenjala je razne gospodare, spadajući sad na Srbske knezove, sad pod iztočne care. Ištom god. 1082-85 Budin kralj Dukljanski, dade joj za kneza Stjepana (v. Klaić Poviest Bosne. Zagreb 1882. str. 42-45).

Nu ovaj bosanski knez Stjepan nit je mogao biti utemeljitelj, ni obnovitelj hrama Sv. Stjepana, nit toliko rietki dobrotvor Dubrovnika, da bi ga grad s njegove smrti u crno zavijen toliko žalio i toliko neobičajnim zadušnicam njegovu blagu uspomenu slavio, (v. Resti op. cit. str. 31.) pošto baš ovi knez Bosne pokušao je bio nasuprot, da zavrne vratom dubrovačkoj nezavisnosti.

Ako potražimo pak tog Stjepana medj vladarim hrvatskim ni u IX., ni u X. vjeku nejma mu traga. Ištom u XI. vjeku sretamo kralja Stjepana I., koji braneć Dalmaciju proti Sara-

Digitized by Google

cenom, mogao je doći i u doticaj sa Dubrovnikom a po usluzi, koju im je činio, braneć i štiteć od gusara i njihovu pomorsku trgovinu, morao im se kao prijatelj i veliki dobrotvor pokazati.

Nerazumije se samo, kako bi on bio mogao darovati Dubrovčanom okolna sela od Župe do Zatona, budući je tad Dalmacija zavisila od Mletačkih dužda, koju im je tekar oteo Sjepanov nasliednik Peta Krešimir. Istina je, Mletačka vlast u Dalmaciji bila je tada toliko tanka, da nisu bili u stanju ni braniti Dalmacije proti Saracenim, već su morali pripustati i mirno gledati, kako Stjepan braneć sebe i tobož tu mletačku je Dalmaciju branio, pak uprav za te mletačke slabosti, mogučno bi bilo, da je Dubrovčanim za njihovu veću sjegurnost dao ona mjesta, što su im bila uz predvratje.

Nego budući je ovi hrvatski kralj Stjepan I. oženjen bio s Hicelom kćerju dužda mletačkoga, valja predpostaviti, da je obudovio bio i drugi put se oženio bio s ovom kraljicom Margaritom, rodicom dubrovačke porodice *a Cruce*, koja je po tom odnošaju još većma Dubrovnik obljubila bila i kod muža posredovala da i on s Dubrovnikom u tiešnji prijateljski odnošaj stupi.

Svakako bez protuslovja unutrnjih razloga i suvremenih vanjskih svjedočba priznati bi se moglo, da je ovi hrvatski kralj Stjepan hram svog imenjaka sv. Stjepana u Dubrovniku obnovio, povećao, rietkim svetim Moćim providio, dragocjenim posudjem, ruhom i bogatim zadužbinam obdario i dubrovačko zemljište proširio.

Pemda dakle postanak ove crkve S. Stjepana i gradnja istoimenog kastila u dalekoj se priči gubi, nepobitan je ipak obstanak u istoj rietkih i dragocjenih svetinja; jer starinskim pravom (v. Tubero op. cit. cap. V. - Razzi op. cit. str. 176) čuvanje istih povjereno je bilo porodici *a Cruce* a kad ove ponestade, odlukom Senata dosudjeno je bilo porodici Prodanelli a tek za njima njihovim baštinicim Tudizićim.

I nebile sve ove viesti, odnosne na hram Sv. Stjepana

Digitized by Google

čisto dokazane ipak je Miletius njekoliko doprinio njihovu razjasnjenju. Ako ništa drugo, one označuju bar dogodjaj raširenja grada i gradskog teritorija te spajanje Slavjana sa Romanim u Dubrovniku.

Posjet Stjepana kralja hrvatsko-bosanskog i doseljivanje njegovih velmoža, kraljice Mare i njezinih dvorkinja u Dubrovnik, naslućuje na doseljenje u Dubrovnik porodica sa hrvatsko-bosanskog zapada onako, kako je u Pavlimiru personificirano doselenje slovinsko-srbskih porodica sa sjevera i istoka.

6). Prepisači Miletijevi neslažu se u imenu ovog pomorskog kapetana.

Crijević i Bona pišu ga *Fruntius* a u rukopisu, kog čuva Biblioteka *Patria* u c. k. Gimnaziju Zadarskom stoji; *Frontinus.*

Kadno sam gori u uvodu, na str. 3, naglasio bio, da su se zaturili *Annali* Nika Ranjine, iz kojihzi su ovi versi prepisivani, uvjerovan sam bio od čovjeka dubrovačkim starinam dosta vješta, da se ti *Annali* već nenahode.

Nego iztražujuć ob ovom predmetu dalje, nadjoh da gimnazijalna biblioteka u Zadru ima prepisak ovih *Annala* pod naslovom:

Annali di Ragusa del Magn: (Nicolò di Ranjina. Copia d'esemplare, evidentemente più antico, ora» proprietà del R. D. Luca Pavlovich di Ragusa) riscontrati da Casali e Pulić.

Ovom dakle rukopisu, kog su D.r Pulić i Kasali cienili za najstarijeg a sam D.m L. Pavlović ga drži za vlastoručni Ranjinov rukopis, nestalo je traga.

Prispodobivši Miletijev tekst tiskan gori, na strani 5-7 sretoh ove razlike:

u versu	1	*prefatte*	mjesto	*Epidauro*
»	2	*moverat*	»	*noverat*
»	4	*destructam*	»	*destructa*
»	7	*inopis fugientibus*	»	*fugientes*

Digitized by Google

u versu	10	*praedictae fuit*	mjesto	*fuit praedictae*
»	11	*quamque*	»	*atque*
»	13	*vocitur*	»	*vocitat*
»	14	*labes*	»	*Labus*
»	17	*sclavonice*	»	*slavonice*
»	18	*qui*	»	*quia*
»	24	*furtim tulerant*	»	*tulerant*
»	25	manjka cieli stih		
»	26	*Frontinus*	»	*Fruntius*
»	27	*sctrovolum*	»	*stracolum*
»	60	manjka cieli stih		
»	61	*non*	»	*post*
»	65	manjka cieli stih		
»	71	*nomine sic*	»	*sic nomine*
»	73	*Jade*	»	*Zadae*
»	82	*Multorumque obitus sic stat sententia patris,* mjesto: *Multorum obitu stetit sententia Patrum.*		

Ovo prispodabljanje različnosti, nek u toliko bude na izpravak gorispomenute moje prve tvrdnje o Ranjini, uz primjetbu; da njegovi *Annali* nahode se u prepisku u Zadru, akoprem ni ovi nije crpljen iz vlastoručnoga mu izvornika, nit iz dobra prepiska, kao što je morao biti oni, iz kog su Bona i Crijević vadili svoj tekst Miletijevih verasa, koji se medjusobno daleko bolje slažu, nego s ovijem tobožnjim izvor-prepiskom Pavlovića.

Pomorac dakle Frontinus, grk (v. Resti op. cit. str. 40), Moči S. Zenobija biskupa i sestre mu S. Zenobije djevice, mućenih za cara Dukljanina, donio je iz grada Aigaije u Ciliciji, koji je grad za rimskih doba bio važna trgovačka luka, što je viditi i po ostancim kod današnjeg *Ajas*, ili *Ayas-Kala*.

A kako se je uprav zvao taj kaštio, iz kog je ove moći Frontinus uzeo, nezna se; jer i za njega ima varianta: kod Ranjine »*Sctrovolum*,« kod Resti-a »*Procolo*,« kod Bone i Coletia »*Stracolum*; njeka *Memoria* (v. Mattei, Zibaldone II.

Digitized by Google

str. 540) kaže, da su ove Moći donesene: *dall' isola di Strivoli, dal castello Starcolo, vicino Costantinopoli* a kod O. Crieviča (v. Viri illustres Vol. V. str. 1923, rukopis kod Male braće, u Dubrovniku) *Stronlum.* Isti Criević (v. Metropolis, vol. II. str. 58) kaže, da je kastio *Strangolum seu Stronglum* u Carigradu. *Martyrologium romanum,* medjuto slaže se sa Miletijem; jer za 30 Oktobra, ima *elogium: Aegœeae in Cilicia; Passio ss. Martyrum Zenobii et Zenobiae sororis ejus, sub Diocletiano Imperatore et Lysia Praeside.*

Bilo ime mornara i mjesta kakomu drago, Miletijeva vjest je u bitnosti istinita; jer Moći ss. Zenobija i Zenobije nahode se i dandanas u Moćniku ove stolne crkve, (v. Skurla Moćnik, str. 21) i to pod Br. 12. 159 gnjat, pod Br. 41 lakat Sv. Zenobija, pod Br. pak 65, 93, i 170 ostanci glava ss. Zenobija i Zenobije.

7). Nikifor od Miletija nazvan *Pastor metropolis hujus,* rodom Dubrovčanin, nezna se kad bio arhibiskupom, al ga stavljaju izmedj 1010-16, il do 1023.

Ako za vladanja ovog Nikafora dohode Mlečići u bliži doticaj sa Dubrovčanim po tom, što ovi isti arkibiskup na čelu dubrovačkog odaslanstva izvezao bi se tja do pod Korčulu, da se pokloni Petru Orseolu II, tad bi morao bio nastupiti na vladu bar godine 998, pošto ove godine Orseolo je slomio silu Neretvana a preko godine 1008 ovi prvi Mletački *Dux Dalmatiae* i vjerenik jadranske morske pučine, nije već živio. Što Dandolo ovog Nikifora samo biskupom nazivlje, po mnenju Coletia *(v. Ecceles. Ragus: Hist.* str. 42), uzrok je u još čisto neopredieljenim metropolitanskim odnošajim, izmedj stolice Splictske i Dubrovačke.

Njetko u ovo odaslanstvo prti Vitala I. a njetko Vitala II. što je još manje vjerojatno, neg da se Nikiforu opredjeli vladanje od god. 990-1023, ili kako kaže Coleti-eva *Series* (v. op. cit. str. 35) od 971-1023. Od ove sgode, red je izključiti oba ova Vitala. Vitala I; koji je vladao od 970-990, kao onoga, koje živio posve rano a Vitala II. koji ištom nastupi 1023, kao onoga, koji je vladao posve kasno, da bi ih se moglo staviti

Digitized by Google

sa Orscolovom vojnom na Neretvu.

Iz ovog Nikiforova poklona Orseolu, Sabellico i njeki drugi, izveli su podloštvo Dubrovnika pod jaram Mletačkih dužda, što dukrovački pisci energično pobijaju, bez da sviestniji Mletački poviestničari i malo im se opiru.

Mauro Orbini (v. *Il Regno degli Slavi*, str, 186) ob ovom poslanstvu evo što kaže: Zarativši se Mlečići sa Neretvanim, Petar Orseolo poslao bijaše, 10 ladja, da haraju po zemljam Neretvana i čim vršiše ovi nalog, ulovili i osvojili biše veliku ladju dubrovačku, krcatu trgovine i na njoj njekoliko trgovaca Neretvana. Netom to saznadoše u Dubrovniku, Senat odasla njekoliko Vlastele s Arkibiskupom s nalogom, da sklone Mlečane, nek im na liepe vrate ladju, kad razloga neimadu, da im otimlju njihove stvari a ter nebi uspjehli, nek prosvieduju pred arkibiskupom, da će podniet tužbu pred cara u Carigrad, s kojim su tada bili saveznici. Orbini poviedajuć ovo, pozivlje se na Mihajla Solinjanina koji, njekako ovim dogodjajim suvremenik bi bio.

Iz drugih strana, vidit je, da ovom odaslanstvu nije bila ina svrha, nego ili prosto opremanje posala, ili ugovor prijateljstva, potvrdjena zakletvom te početak one udvorne politike dobrih odnošaja, koju su već odsle razvijali dubrovački državnici napram susjednim vladam. Nije moglo biti tada govora o podloštvu Dudrovnika napram Mlečićim, jer ni ostali gradovi dalmatinski, uzprkos nadutog Orseolova naslova, *Dux Dalmatiae*, nisu stupili bili, neg pod samo pokroviteljstvo mletačko, pridržavši i odsle u crkvenim pohvalam i javnim spisim spominjati najprvo cara istočnoga pak mletačkog dužda, kog navlaš nazivahu duždom a ne gospodarom, da s otiem dokažu, kako nisu nakanili bili odvrći se sasviem od zavisnosti napram Carigradu. Tolika je bila tada autonomija tih dalmatinski gradova, da sprva Orseolo ni odaslanika svojih nije ponamješťao bio u te gradove i akoprem kašnji historici, da stvore tvrdji dokaz tadanjem mletačkom gospostvu nad Dalmacijom, navode kao zastupnike mletačke vlade

Digitized by Google

Orseolova sina Ota za Spliet, Dinka Polani za Trogir, Iv. Cornaro za Šibenik, Vitala Micheli-a za Biograd na moru, Mat. Justiniani za Zadar i t. d. za Dubrovnik ipak nenavode nikoga; kao što Dubrovnika nejma ni u imeniku harača, što su nametnuti bili novo podvrženim dalmatinskim gradovim, nitil medj mjestim nove stečevine, koje je dužd lično posietio prvo svog povratka u Mletke, igdje se Dubrovnika spominje. (v. Romanin, storia documentata di Venezia. Venezia 1854 Tom. I. str. 267. i t. d.) U darovnici Lokrumskoj od 1023 nespominje se ubah dužda Mletačkoga, nitil je igdje na dubrovačkim novcim traga S. Marku, il krilatom lavu, nitil Orseolo, koji s Carigradom u najboljoj slozi živio to prijateljstvo bi uzčuvati bio mogao, da bude se posegao za gospodstvom nad Dubrovnikom, Carigradskim štićenikom i saveznikom. O. Criević (v. Metropolis Tom. II. str. 52) slaže se podpunito sa Orbini-om ob uzroku ovog Nikiforova poslanstva. Njeki pseudonim u rukopisu, kom je naslov *Albini Esadastes de Vargas: De rebus urbis Ragusinae, Diatriba III.* (v. u Biblioteci Male braće u Dubrovniku Br. 925) pozivljuć se na njeku staru kroniku piše, da su oko god. 1000, ili polag O. Crievića, koji se naslonja na pradavni *codex* god. 1001, (v. Cerva Metropolis II. str. 50) došli bili u Dubrovnik Mletački poklisari Oto i Ursus, jer za 4 godine nikakav dubrovački trgovački brod nije dolazio u Mletke, te Mlečići da se ograde proti toj trgovačkoj šteti, prisiljeni su bili sklopiti medjusobni trgovački ugovor s uvjetom, da u vrieme rata kom prvo uztreba dade se po jedna oružana galija, a Dubrovnik šalje svake godine u Mletke 3 bačvice ribole, 3 malvasije i po 2 konja gjogata, a Mletci odvrate Dubrovniku dar sa uzdarjem od dva bivola i četrnaest lakata skrleta. (v. Cerva ibid.)

Ljubić, u odnošajim izmedj Dubrovnika i Mletaka (v. Rad Jugosl. Akadem. knj. V. str. 68) naslanjajuć se na izvore mletačke, a navlastito na nepristranoga očevidca i Orseolova tajnika Ivana Diakona Sagorninskog pobija viesti dubrovačkih kronista, skovane petnaestog stolieća i kašnje, samo, da se

Digitized by Google

što više ukrasi kolievka rodnoga im grada, te zaključuje, da u onoj prigodi Dubrovčani isto su se pokoriti morali mletačkoj vladi, kao i ostali primorski gradovi dalmatinski a to mletačko gospodstvo na jadranskom moru, da je rado priznavao i istočni dvor, kom je u ono doba najviše do toga stajalo, da mu Mlečići ostanu prijatelji rad pokreta, koji su se prot njemu pojavljivali u Italiji. Da pače Ljubić idje još dalje te dokazuje, da uz dvokratno kratkotrajno pretrgnuće Dubrovnik je ostao u zavisnom odnošaju napram Mletcim sve do god. 1204 a darovnicu Lokrumsku od 1023 zabacuje on medj listine sumnjive (Ljubić Rad ibid. str. 69-84).

Nadalje Miletijev *Vitalis Veteranus* bio bi po Ljubiću mletački knez, koji je vladao oko god. 1012, a po dubrovačkim piscim bio je Vital Vetranić od plemićke porodice Veterani, koja se je polag njeki za rana još doselila iz Kotora, a polag drugi (v. *Famiglie Cittadine di Ragusa, constituenti la Fratria di S. Antonio sulle cronache di fratelli Tiburtini, di Mar. Darsa, etc. mss.* kod Prof. Jelčića u Dubrovniku) Veterani proizhode od mjesta *Terra di Vetrano*, pokrajina od Otranta u Pulji, od kud rad počinjena zločina, da je protjeran bio *Petar Vetrani*, te oko 1300 nastanio se u Dubrovniku.

Pošto prigodom kužne nemoći 1348 izbjegli su bili iz Dubrovnika a na poziv Senata nisu htieli povratiti se u grad dokle pomor nije prestao, veli se da su bili izlučeni iz broja plemičkih porodica (v. Bašić *Notizie storiche*, str. 13), što pobija okolnost, da i posli ove kuge sliede zvati se plemićim članovi ove porodice, koju Lukarić pri koncu XVI. vjeka, već broji medj udunutim.

U uvodu na str. 4, naveo sam, da bi Miletius i po tom mogao spadati na XIII. vjek, jer je Vitalis-a nazvao *Comes* pošto sam tad držao, da prije 1204 dubrovački predstojnik nazivao bi se *prior*, il *judex*, il *praeses* a *comes* samo, odkad su mu nadošli mletački *conti*, nu sada moram to izpraviti, u toliko, da u poveljam sklapanim sa inozemnim vla-

Digitized by Google

dam i prije XIII. vjeka, dubrovački je predstojnik »*Knez*« ili *comes* nazvan bio, a to naravno kad puno prije XIII. vjeka spadao je Dubrovnik pod mletačko gospodstvo (v. Ljubić, Rad knj. V. str. 64 i t. d.).

Kulin bosanski ban u svojem pismu na Dubrovnik piše »*kneže Hrvasu*« (v. Miklošić - *Monumenta Serbica. Viennae* 1858 str. 1), koji naslov Miklošić je preveo sa *comes*. Da su tako, naslov predstojnika dubrovačke vlade, u ono doba prevadjali sa *comes* i ostali, svjedoči jedna listina 1186, *Gervasio comiti*, i druga od 17/6 1190, gdje stoji *residente Bernardo archiepiscopo et Gervasio comite cum nobilibus et populo* (v. Ljubić Listine. knjig. 1. str. 11 i 14).

8). *Plebs simul ac populus* navlaš su od Miletija rabljeni nazivi, da pokaže kako već do XI. vjeka razvila se bila u Dubrovniku razlika stališa u podredjenu *plebs* i gospodujući *populus*. Nezna se kad i uslied kog unutrnjeg prevrata ova se razlika pojavila i uzakonila, al vjerojatno, da se od rimskih povlači doba, postepeno se razvijajuć nametnula se kao nužda zahtjevana od okolnosti (v. Resti op. cit. str. 11-13), navlastito u ono doba, kad malaksavajuć vlast iztočnih careva prestala biše nad Dubrovnikom vlast njihovih stratega, te gradjani podpunito samostalni uvidjeli biše potrebu omejašiti zakonodavnu vlast na razumnije i nezavisnije slojeve gradjanstva, da krepčije odolieti uzmognu onim napadajim, kojim su toli s mora, koliko s kopna čestokrat izloženi bivali. Ovdje je *populus* otmeniji dio gradjanstva, u kom Miletius i plemstvo i gradjane podrazumije, a u drugim pak spomenicim *populus* se navodi kao oprieka plemstva, tako da populus u širem smislu znači vladajuće gradjanstvo, a u užem smislu oni dio gradjana, što bez da su plemići bili u svečanijim sgodam i ozbiljnijim pitanjim sa plemstvom su odluke stvarali. *Plebs* je mali puk, koji na vladu nije uticao.

Možda primjer Mlečana naveo je Dubrovčane, da u oniem škakljivim okolnostim IX, il X. vjeka podpunitiju aristokratičku vladu uvedu, koja je svakako sprva toli umjerena

Digitized by Google

bila, da u sviem zlamenitijim odlukam sudielovao je i vidjeniji dio puka.

9). Za smještanja ovih Svetih Moći, ako god. 1012 polag ovih Miletijevih rieči prvostolnom crkvom dubrovačkom nebi imala biti više bila crkva Sv. Stjepana, nego crkva Gospina.

Ali pošto u XI. vjeku crkva gospina *minime constructa esset*, (v. Cerva. Metropolis op. cit. Vol. II. str. 96) ova Miletijeva viest bila bi dvojbena. Criević naslonjen na Ranjinu i Razzija (v. La storia di Raugia str. 32) tvrdi, da je gradnja gospine crkve početa godine 1116 a dovršena 1161. Nu razmislivši, da su oni ovu gradnju prepisali njekakvu Luigju kralju englezkomu, te su pomeli ime i godine i tako prinieli u početak XII. vjeka ono, što se nije desilo, neg ištom koncem istoga vjeka. Miletius bi mogao imati pravo, da je u početku XI. vjeka obstojala manja gospina crkva, koja kašnjim kraljskim zavietom nadogradjena je bila i poliepšana pram potrebam povećanoga grada. (v. Cerva. Metropolis op. cit. ibdm.) 10). Ob ovom čudnovitom našašću i svečanom prenosu tielesa ss. Mučenika: Petra, Lovrienca i Andrije iz Žanjice u Boci, potanko pišu Coleti, Razzi, Resti i drugi. (v. Coleti Eccles. Ragus. op. cit. str. 47. - Razzi op. cit. str. 35. - Resti op. cit. str. 41.)

Podpunito je u redu, što Miletius ovi dogodjaj stavlja god 1026, jer u ovo doba uprav vladali su metropolita Vitalis i giadski predstojnik Lampridij. Nije pak izvjestno kad i tko je, ove svete rodjake mučeničkom smrti umorio. Nije mogao smaknuti ih Nemanja, kako bi htjeli njeki, jer kad su Dubrovčani spasili se god. 1185 od Nemanjine vojske, u gradu se vjerovalo, da ih je spasilo odvjetovanje tihzi svetaca, koji su tad već u Dubrovniku štovani bili; (v. Appendini *Notizie* op. cit. str. 270) nije sjegurno, da su ih u žestini prepirke o vjeri posjekli Focijevi sliedbenici Zagurovići, jer su tielesa tih Svetaca od mnogo davnijih doba tu pokopana ležala, negol je Focijeva vjera zavladala po Boci; nemože se reći, da su ih smakli Saraceni, kad su polovinom devetog vje-

Digitized by Google

ka navaljivali na Boku, jer tim gusarim više je bilo do otimaćine imanja, negli do vjerskog progonstva, a nejma napokon ni dokaza, da su mučeni bili još za poganskih doba, tako da u toliko raznim mnenjim *certa conjectura statui non possit.* (v. Cerva Metropolis Vol. II. str. 86).

Svakako u Dubrovniku veliko je bilo štovanje napram ovim Svetcim, kojihzi tielesa iz stolne crkve god. 1251 smještena su bila u osobitu veleliepu crkvu po sred glavne ulice, ili *Stradona,* sa sjeverne strane, gdjeno se sad bieli Sorgovina visoka polača. Ovu crkvu Petilovrenca oborenu velikom trešnjom 1667, pokušali biše obnoviti, ali neuzpjehše; uslied čega njihove Moći biše opet povraćene stolnoj crkvi, gdje se i danas čuvaju pod Br. 39, 54, 123, 146, 147. (v. Skurla Močnik str. 20-27).

11). S oviem riečima Miletius neče da kaže, da je u istom mjestu, nego u isto doba (v. Cerva. Metropolis. Vol. II. str. 85.) našasta i donesena bila glava S. Vlaha Biskupa od Sevasta u Maloj Armeniji, koji je za progonstva Licinijeva mjeseca veljače god. 320 stekao mučenički lovor, posječenjem glave. Kao što je širom svieta razprostranilo se bilo štovanje ovog Svetca, i u Dubrovniku su se za rana s njegovim imenom upoznali bili, da su već god. 971 odabrali ga odvjetnikom svojeg grada, jer kako dubrovačke pričaju legende objavivši se popu Stojku spasio je grad od izdajničke navale mletačke. Štovanje mu je zatiem toliko napredovalo, da mu je slava nadkrilila onu starih dubrovačkih odvjetnika SS. Srgja, Baka, Zenobija i Zenobije, te gradjani živom su željom plamtili, da bi se kakogod dokopali ikojeg bar ostanka njegova S. tiela.

Ove dakle godine 1026, njeki grk, donio im je komad tiemena Sv. Vlaha, a Dubrovčani njemu za uzdarje 500 zlatnika. Ove dragocjene Moći stavili su bili sprva u stolnu crkvu, dok mu na čast nisu sgradili bili osobitu crkvu kod vrata od Pila, koja je izgoriela u onom velikom požaru od 1296, koji je uništio dobar dio novoga i staroga grada od Sv. Nikole do pod S. Mariju na Kaštilu; s čega se je taj izgoreni dio i

Digitized by Google

Garištem prozvao. (v. St. Skurla, Sv. Vlaho u Dubrovniku 1871. - Cerva, Metropolis op. cit. str. 76, 178, 216).

12). Ako bi se ovi *versus* dao sljubiti s' vremenom Konstantina Romanova sina, koji od god. 976-1025 s bratom Vasilijem II., a od god. 1025-28 sam je vladao, tad bi se se ovi stih dobro slagao sa viesti o prenosu Sv. Moći Mučenika Boko-Kotorskih i glave S. Vlaha, za pravilnije označenje vremena i po kurijalnom stilu onih doba za dokaz, da tada je Dubrovnik još živio pod zaštitom iztočnoga carstva, i u tom slučaju bez rastavnih znakova, taj bi versus mogao neposreno slieditì iza onoga *Millenus vicenus sextus cum foret annus.* Akol se pak pod oviem Konstantinom IX. ima razumjeti Kostantin Monomah, koji je vladao od 1042-54, tad je ovi stih ulomak bez smisla, što pripada njekim izgubljenim *versim*, odnosnim na opisivanje zgoda, sbivših se za ovog grčkoga vladara.

U ovoj drugoj hipotezi, izgubljene viesti, nisu se mogle odnositi, neg na stečevinu dragocienjenih i riedkih SS. Moči, Pelenice Gospodinove.

Zaista, kako bi se moglo i pomisliti, da Miletius, čovjek bogoduh, zabavljen potankim opisivanjem sv. Moči u Dubrovnik donešenih, na jedanput bi preskočio i svoj pjesan završio, bez išta kazati o sv. Pelenici, ovom najdragocienijem dragulju dubrovačkog Močnika, najuzvišenijem predmetu bogoljubnog štovanja njegovih pravovjernih ?

Zastavno u oviem prazninam, pjevao je Miletius o S. Pelenici, koja je oko polovine XI. vjeka iz Palestine donesena u Dubrovnik, i o komadu drva S. Križa, kojeg su za njihovih dobrih odnošaja sa Carigradom od iztočnih vladara dobili bili na dar hrvatski kralji, a po oviem preko kraljice Margarite, il druge koje prigode dopao bi bio u ono doba u Dubrovnik, onako, kakono i drvo križa od iztočnih cara darovano srpskim vladarim, došlo je kašnje u ruke dubrovačkih Dominikanaca (v. Skurla Moćnik op. cit. str. 42 i 108).

U nijednom pak slučaju ovaj stih, nemože se složiti sa

Digitized by Google

podhvatom Budinovim, koji je zavladao tek god. 1081, a Dubrovnik obsjednuo bio god. 1089 (v. Resti ibdm str. 49).

13). Budin, predteča velike državne misli, koju je kašnje Stjepan Nemanja izveo, nasliedovavši 1081 svog otca Mihajla za borbe izmedj Bisantinaca i Normana, hoti se okoristiti zgodom te se sam u svoj državi proti pretendentim utvrdi, a za tiem se podiže da joj i mejaše razmakne. Posjede zato Rašu, razmače Humsku do gornje Bosne. Ujedinivši tako opet srpske zemlje u poriečiju Zete, Raše, Gornje Bosne i Drine, pod tvrdu zakletvu vjernosti povjeri Ražu županu Vukanu, a Bosnu knezu Stjepanu.

Ovako učvršćen iznutra obrati oružje prot iztočnom carstvu i osvoji Skadar (v. Rački. Rad knj. XXX. str. 93 - Klaić, Poviest Bosne. str. 45).

14). Što je Budin tražio na iztoku, to je nastojao mu izvesti namjestnik bosanski ban Stjepan napram jugu, pokazavši put i kašnjim srpskim vladarim, kako da se šire do mora.

Nu Dubrovnik je bio najtvrdja točka, koja im se opirala osnovam, zato valjalo je svladati.

Casus belli bio je pri ruci. Dubrovčani po svom običaju usudili se dati zakloništa Budinovim bratućedim od njeg smrtimice prognanim, nagovorom opake mu žene Jakinte. Kad mu nehtjeli povriedom gostoljubja bjegunce izručiti, podigao na grad vojsku, a kad ga nemogao iz prve uzesti, iz nad grada naamjestio tabore. Kao što njekoč grci Ilium hoće Budin da svlada Dubrovnik dugom obsadom i oslabi čestim jurišajim. Al mu ne išlo, te nakon sedam godina jalova obsjednuća vraća se Budin u Skadar, a nad Dubrovnikom po dnu Pelina, gdje je sad S. Nikola, podiže dvojaku tvrdu kulu u kojoj ostavlja jaku posadu, da mu preži za uzetjem grada. Nu pored smrti oko god. 1100, kaje se Budin za svoje krvne zločine i Fratrim od Lokruma, gdje su počivale kosti njegovih stričevića Branislava Gradinje i sina mu Predihme, nevinih žrtava njegova bjesnila, dariva Šumet. S Dubrovnikom ostaje u njekom primirju, (v. Rački. Rad Jugosl. Akad. knj. XXXI.

Digitized by Google

str. 227), ali posada iz Budinove kule, sliedi željeznim obručom sapinjati slobodu Dubrovnika (v. Cerva. Metropolis op. cit. Vol. II. str. 159. 181).

Na ovo tobožnje primirje Budinovo odnose se Miletijeve rieči: *Post pacem factam* . . . . . , a u stihovim, što tu manjkaju podrazumjevaju se ostale zgode do predaje kule, koja se je sgodila na uskrs 1116 uslied toga, što Budinovi vojnici i zapovjednici u dugom straženju Dubrovnika s gradjanim su se sbratimili bili i bez velike muke nagovoriti dali, da im ovu kulu predadu.

15). Ovi Vuk Gradikna po složnoj tvrdnji svih memorija bio je utemeljitelj velemožne porodice Gradića, kojega Dubrovačka tadanja vlada, za nagradu usluge, što im je učinio predajom kaštila Budinova, obdari plemstvom i svim gradskim povlasticam.

16). Cienim, da je Miletijev *datum* pravilan, jer zaista 2 aprila 1116 spadao je Uskrs, a za uspomenu ovog dogodjaja svake godine sve do najnovijih doba, običavao je knez sa viećem, svećenstvom i pukom na dan Uskrsa, svečanom proprocesijom, pohadjati crkvicu s. Nikole, podignutu kao spomenik na onom istom mjestu, gdje je stala ta oborena Budinova kula. (v. Cerva. Metropolis, str. 179).

17). Ovo su oni stihovi, o kojim sam kazao gori na str. 9, da mi se svidjaju istovietni versim Miletijevim i zaradi toga umetnuo sam ih ovdje, kao potanje opisivanje rušenja starih dubrovačkih bedena i utvrda, preduzetih prigodom oborenja Budinove kule, zato, što su bile il obagnjeli drveni plotovi, il miri razpuknuti, gotovi da padnu, il nisu već odgovarali unutrnjoj razredbi ponaraslog grada.

18). *Custerae tellus* jest isto, što i *Posterrula* današnja Pustierna. U širem smislu ona čest grada, što izmedj Poljane i južnih bedena, sterala se od Sv. Stjepana do branika Sv. Ivana, a u užem smislu od ulice, koja vodi k' današnjem djevojačkom učiteljištu, izmedj bedema, do Sv. Ivana; jer u prvo doba dio grada izmedj Poljane, južnog bedena, predvratja

Digitized by Google

Sv. Ignacija i ulice k djevojačkom Učiteljištu zvao se je *Burgus.* Zašto ovaj dio grada zovu *Custera,* nezna se. Iz okolnosti, da u ono vrieme, kad je bila u gradu velika oskudica vode i po Pustierni vlada i gradjani prostrane su tu pokopali bili sahranče, ili gustierne, da ne budu već prisiljeni vodu na brodovim dovoditi iz Rieke il iz Župe; moglo bi se promisliti, da ova rieč *Custera* stoji u bližem savezu sa rieči *gustierna = cisterna.*

Ele sad najstariji dio grada na grebenu *Lave,* i njegovi postepeni nastavci; *Burgus*, Pustierna, Poljana, izmedj Lave i *stradona*, *campus s. Nicolai*, s onu stranu *stradona* i Prieki na podnožju Srgja; sve je bilo jednim tvrdim bedemom opasano, kanal, gdje je sad glavna ulica (stradone) zajazen, blato nasuto, te priredjeno tlo današnjemu obsegu grada s otom razlikom, da su gradske ulice u poglavitim bar pravcim primile današnji smjer i oblik uslied požara od godine 1296 (v. Liber Statutorum civit. Racus. lib. V. cap. 41 i lib. VIII. cap. 57. - Cerva, Metropolis str. 188).

19). Miletius ovdje se je neumjestno izrazio. Ovi Tribunja bio je arhibiskup, a ne svjetski poglavar, a pod *judice Basilio* nemožemo razumieti Vasilija iztočnog cara, koji je vladao 977-1025, neg Vasilija dubrovačkog predstojnika kom nejma imena medj knezovim dubrovačkim od god. 998-1202 dakle ni za arhibiskupa Tribunje od 1057-1063.

Nu u drugoj poli XI vieka njeki poglavica njemačkih križara, il kupovinom, il bogoljubnom kradjom dokopao se je bio tiela Sv. Simeona Proroka i doplovio s njim do Gruža. Nemogavši rad zla vremena prosliediti, pomisli da je volja božja, nek se tu ostavi sv. Tielo, zato predstavi se biskupu i povjeri mu sv. Moći, uz uvjet nek ostane u Dubrovniku za vazda, ako se on kroz godinu dana nebude povratio natrag. Dielivši se zatim put Mletaka, nepovrati se za nikad. Ovo tielo s. Simeona položeno s prva u sv. Vida, osta za više godina nepoznano. Nezna se koja je to bila crkva sv. Vida. Ona starinska kod vrata od Pustierne nije mogla biti, jer

Digitized by Google

kako je već gori više dokazano, ona je ugradjena bila u arhibiskovu polaču. Nego Tudisij (v. Mattei: Zibaldone I. str. 654) kaže, da je obstojala u staro doba njeka crkvica S. Vida iznad Priekog na sjev. izt. od crkve ss. Peti-Lavrenca i u ovu valjda je tad smješteno bilo tielo ovog Proroka Pravednoga.

S ovim viestima o prenosu tiela Sv. Simeona, neslaže se legenda Zadarska.

Po zadarskoj legendi (v. Život S. Šimuna Pravednika Proroka. U Zadru 1860) njeki mletački plemić vraćajuć se god. 1280 iz Palestine nosio je sobom tielo S. Simeona Proroka, al prisiljen strašnom olujom svrnuti se u Zadar, izišao bijaše na konak u njeki manastir u varošu. Tu razbolivši se i umri, ostaviv redovnicim pismo, koje je posviedočavalo, da je u skrinji, što im je na ostavu izručio, tielo ovog Svetca. Hotijuć ga ovi skrovito sebi prisvojiti, iznenada zatečeni biše pri tom poslu od gradskih upravitelja, kojim u snu ista stvar je obavljena bila, te tielo svečano položiše s prva u crkvu S. Marije Veće, a kašnje u crkvu S. Stjepana, gdje se i danas nahodi.

Da se ove dvi različne legende u sklad svedu, dubrovački pisci primjetjuju, da je ovo tielo do god. 1280 već u Zadru smješteno bilo, al kako i kojim povodom o tom nejma traga ni kod zadarskih, ni dubrovačkih pisaca. (v. *Cerva Eccl. Metropol. III. vol. str.* 216) *S. Simeonis Prophetæ corpus . . . . nunc Jadræ in Dalmatia colitur quo tempore, quave ex causa illuc translatum, nemo litteris mandavit* (v. *Cerva Prolegomena, vol. I. str.* 444). Vjeruje se, da je jedna čest glave ovog S. Simeona u Dubrovniku ostala, jer u Moćniku ove stolne crkve pod Br. 72 čuva se još jedan ostanak ovih Sv. Moći (v. Skurla, Moćnik str. 72).

20). Ob ovom imenu ima takodjer više varianta. Kod Ranjine (v. *Annali op. cit)* stoji: Damiano Jade, a kod njegovih prepisača Bone, Crievića i Mattei-a štije se *Zade*. Mattei, (v. *Zibaldone* II. str. 538) ima *Zude*. O. Appendini (v. *Notizie op. cit)* uzima ga kao *Damiano Judæ* i cieni ga isto-

Digitized by Google

vietna sa dubrovačkim tiranom Judom, kog njeki smatraju osobom sasviem mitičnom, a poviest o njegovu ukinuću s vlade i o njegovoj smrti piesničkim nakitom dubrovačkoga podvrgnutja pod čampre mletačkoga lava. Nego, da je varianta *Zade* i *Jade*, krivnjom prepisača izvedena od imena *Juda*, preko venecijanskog izgovora *Zuda*, to mi se ne čini ne mogućno. Viest o tiranu Damjanu Judi bila istina, il gola priča; stavno je, da je u Dubrovniku obstojala porodica Juda i da je plemstvu pripadala; jer kadno godine 1226 pokušali biše Dubrovčani oteti se mletačkoj nametici, nalaže im mletačka vlada, nek vrše točno svoje dužnosti i zato za Petrovo nek im šalju ugovorene taoce medj kojim navadja se u redu treći Grajo sin kneza Jude (v. Ljubić Listine, knjiga I. str. 37).

Ova viest dokazuje nadalje, da Grajo i Lukar, sinovi Damjana Jude, nisu u Zadar prognani, nitil plemstva lišeni bili, kako Lukari pripovieda, (v. *Annali op. cit.* str. 41.) već su u Dubrovniku mirno živili i medj uglednije porodice ubrojeni bivali, pošto Mlečići Graja Judina medj prvim taocim ištu. Ova bi viest do nekle potvrdjivala i dvojbu skeptika, koji pričanja o Judinoj tiraniji medj basne zabacuju. Nebi rekao ipak, da ovi Miletijev Damjan Juda, istovjetan je sa tobožnjim Judom tiranom, jer arhibiskup Leonard nastupio je dvi godine kašnje, neg bi se prevrat sgodio i Damjan ubio bio i jer dubrovački kroniste, koji ob ovom Damjanu dosta potankosti navode, nigdje ne spominju, da je bio sliep, ili njem, bilo to od njegova postanka, il kašnjom hudobskom naudom.

Ova *virginis ædes* o kojoj Miletius spominje nemože biti nego stolna, il Gospina Crkva, al ne ona o kojoj je malo više spomenuto bilo, da je god. 1116 započeta, a god. 1161 dovršena bila, već ovdje valja, da Miletius misli na oni veleliepni Gospin hram, što po svjedočbi očevidca (v. *Philippi de Diversis etc. pubbl. da V. Brunelli Zara* 1880, str. 30) i staraca nadživivših veliku trešnju, bila je toliko krasna, da je liepše nije bilo u svemu Iliriku, (*Cerva Metropol* str. 251)

Digitized by Google

o kojoj. rad njezina veličija, glas je, da je rukotvor kraljske darežljivosti.

Razumiem, da je Dubrovniku mala slava. il mu ovi hram pomogao bio načiniti kakav zavjetom stegnuti kralj, il kakav grizodušjem prisiljeni silnik, ali pošto se toliko pisalo i slavilo s ovim hramom, kao zavjetom Englezkog kralja Rikarda, nemogu da se u ovo pitanje malko ne upustim. ako ne da ga riešim, bar da mu kritično razpravljanje bolje potaknem.

Mimoišav sve ostale dubrovačke poviestničare, koji ob ovom manje, il više obširno poviedaju, vriedno budi čuti O. Crievića, u probiranju viesti najopreznijega, koji piše: (v. *Metropol.* str. 250) da je Rikard dne 2 Veljače 1192 stigao pod Lokrum, te nagovoren da zavjetni hram podigne u Dubrovniku mjesto na Lokrumu, sliedi: *fundamenta in regis conspectu jacta sunt anno 1192, non tamen extructae jampridem aedis area immutata, sed tantum amplificata et novae elegantioresque, veteri Marianae aedi substructiones adjectae, ut templum novum plane a fundamentis excitatum videretur.*

Zaista Rikard srdca lavskog, nastupivši god. 1189 svom otcu Henriku, da rieši zavjet svojeg otca i zadovolji viteškom nagonu svog srdca, sa francuzkim kraljem Filipom II. Augustom sudielova znatno trećoj križarnoj vojni. Osvojiv razna mjesta, toliki je strah zadao bio nekrstim, da su mu imenom majke djecu plašile. Nu pri uzetju Ptolemaide surovom drzovitosti, okaljavši zastavu Leopolda V. Babenberga, ozlovoljio bijaše Njemce, kao što svojim sumahnitim prkosim omrazi se s križarim, te osakati podhvat ove vojne.

Osietivši se, al kasno, svojem jadu, nehti navlaš ni vidjeti Jeruzolima, kad nije vriedan bio osvojiti ga.

Osamljen i nemoću obladan, odluči se na povratak. Preobučen hodočelom prosta hodočasnika, ukrca se pod Ptolemaidom, a odatle kao Odisseus olujom nosan, dopade pod Aquileju 1192. Upoznajuć da je svakomu kriv, odasvud se je

Digitized by Google

bojao osvetom i nije znao kojim putem da krene u otačbinu. Svidi mu se napokon najsjegurnije, da udari preko zemalja austrijskih, al u Erdbergu, bečkom predgradju, upoznan, bi ulovljen i utamničen u Dürrnsteinu, (v. *Krones Österr. Geschichte).* Englezki baroni, kad su to izuznali, skupim su ga odkupili novcem (god. 1194), za sastaviti koju odkupninu uložene su bile crkvene dragocienjenosti tako, da za dugo vrieme iza ovoga po crkvam englezkim, mjesto zlatnih i srebrnih, rabili su se kositerni kaleži.

Dovle o Rikardu obća Poviest, a sad nastaje posebno pitanje: jel na putu stradao? jel na Lokrum se svraćao? jel crkvu S. Marije graditi pomagao? Zaputiv se iz Palestine pod jesen, brodio je u zeman, kad u levantinskom i jadranskom moru najužasnije vladaju oluje, te mogućno je, da se je u težkim nahodio pogibeljim, a pošto tada u viteškom je ležalo duhu za svaku i malu nuždu zavjete činiti, nije nevjerojatno, da i viteški kralj Rikard zavjetovao je crkvu na prvom kopnu, kog se dohvatio bude; kako je pak poznato, da se je izkrcao pod Aquileju mogućno da je uzgredno se mogao bio i na Lokrum svrnuti.

Kako dubrovački poviestničari svi ob ovom jednoglasno pripoviedaju, uz navadjanje i pomanjih pojedinosti; začudno je možda, što ni *Miletius*, ni *Philippus de Diversis* o tom ništa nespominju; al to začudjenje pada, netom se razmisli, da od Miletija nije se neg krnjavih fragmenta ujmilo, a *Philippus* je imao poglavito namjeru opisati suvremeno stanje Dubrovnika.

Nije mi moguće ocieniti na ovo odnosne svjedočbe pisaca inostranih s pomanjkanja dotičnih djela, al navesti ću ipak njeke dokaze onako, kako sam ih našao pobilježene kod Mattei-a (v. *Zibaldone op. cit. Vol. III.* str. 9) gdje stoji, da *Rogerius Hovedenus, Annal. par. poster. in Riccardum I., pag.* 717, *piše:*

Perrexit inde Accon et ibi Basciam magnum, post festum S. Michaelis 8. *Idus Octobris, fer. III. et infra men-*

Digitized by Google

sem post diem illum applicuit in insulam Caverfui („Krf“ il „Cipar“ ?) *et intravit naviculam et navigavit usque ad tres galeas, quas vidit ex opposito in Romania et conduxit eas usque ad Raguse, pro ducentis marcis argentis et intravit in unam ex praedictis galeis et cum applicuisset prope Gazere, apud Raguse, noluit indicare quod esset rex Angliæ, nam peregrini essent. Et quamvis barbam haberet prolixam et capillos prolixos et vestes et cætera omnia ad similitudinem gentis illius terræ, celari non potuit, propter nimias expensas quas faciebat.*

Isti Mattei, na istom mjestu, navodi da *Riccardus Baker, in Chron. Reg. Angl.*, gdje povieda o Rikardu I. kaže: da se je ukrcao za Traciju, odkud njeka oluja naniela ga biše u Dalmaciju; te napokon, da i *Matthaeus Paris.* pišuć o Rikardu I. . . . *in partibus Dalmatiæ sive Slavoniæ hoc naufragium memorat factum.*

Ova svjedočanstva potvrgjuju bar domaću predavu u toliko, što bi Rikard u povratku olujam stradao, pod Dalmaciju stigao, u Dubrovnik se svratio bio i tada tolikim novcem razpolagati mogao, da po obilatom trošku upoznali su njegovo kraljsko dostojanstvo skriveno u prosto hodočasničko hodielo. Ako su ovi stranci i ovliko ob ovoj stvari odnosnoj na Dalmaciju i Dubrovnik napisali, to je već dosta. Pošto još i dandanas Dalmacija i njezini odnošaji prava je *terra incognita* svojim prvim naobraženim susjedim, Njemcim i Talianim; koliko ga je moralo biti više u XII. vieku inglezkim kronistim, koji pišuć o burnim i velevažnim sgodam, prebogatom vladanju Rikardovu, lasno su mogli svrći s oka dogadjaj sbivši se u dalekoj, nepoznanoj zemlji, u gradu tad još neznatnu, lasno su mimoći mogli kao savišnu viest o zavjetnoj pripomoći jedne crkve, pokle takove zadužbine, u ono vrieme, stvari su posve običajne bivale.

Propustivši i ovdje sve ostale dubrovačke poviestničare nesložne u vremenu i imenu ovog kraljskog dobrotvora, budući ga njeki zovu *Alcise* (Ljudevit) njeki Rikardom, njeki u XI.

Digitized by Google

a drugi u XII. vieku, zaustavit ću se, kao kod najpouzdanijega, kod O. Crievića, koji (Metrop. op. cit. str. 253) ovi dogodjaj na dulje opisuje, i kako je ovi kralj Rikard srdca lavskog 1191 iz Palestine se vraćajuć, na moru stradao, i zavjetovao se načiniti crkvu na čast B. D. Marije na prvom kopnu, kog se dohvatio bude, te kako je na Lokrum dopao i onim Benediktinim se zanudio, da će im dati tu zavjetnu crkvu sagraditi, a oni o tom Dubrovački Senat obznanili i ovi Rikarda sklonuo, da tu crkvu u gradu podigne uz izriečiti uvjet, da za vjekovitu uspomenu tog dogodjaja Lokrumski opat svake godine pontificira u istoj crkvi uz Večernju, u oči Kandelore i uz Misu na Kandeloru; običaj bez pretrgnuća svedj obslužen i bez ičijeg prigovora vršen do Arhibiskupa Aurelijana Navarina.

Ovomu šunu, te oduze opatu Lokrumskom ovo pravo službe na dan Gospe Kandelore, a opat podnese proti toj novosti utok na sv. Stolicu u Rim. Tom prigodom Dubrovačko Vel. Vieće odpusti im svetčanu svjedočbu, podkriepljenu pečatom S. Vlaha, a podpisanu od državnog kančelara *Besarelli-a*, u kojoj svjedočbi, osiem ostalog, stoji . . . . . *tum ex majorum traditionibus, tum ex veridicis historiarum documentis, tum ex certo nostrorum chronicorum manuscriptorum testimonio, nobis sufficienter constituit,* da je kralj Rikard u povratku s križarne vojne olujam potaknut crkvu zavjetovao, na Lokrum se izkrcao, a Senatom nagovoren crkvu u gradu graditi dao, uz uvjet, da Lokrumski opat u oči Kandelore Večernju, a na dan Kandelore Misu pontifikalno služi, koje pravo, da su svedj bez ičijeg prigovora vršili. Na temelju ove svjedočbe i drugih podnešenih dokaza, Rim uništi obustavu arhibiskupa Aurelijana, a Lokrumskom opatu potvrdi ovo starinsko pravo.

Ob ovom dogodjaju razložeć O. Criević završuje: *Hæc est vera atque sincera Riccardi regis Ragusium naufragio delati et Mariance ædis ejus jussu atque impensis erectæ historia.*

Digitized by Google

Pošto je danas moda u ime kritike nesmiljeno obarati dubrovačku prošlost, gdje god nejma suvremenih sviedočanstva, il ako ih ima skeptično odbaciti, kao potvorine XV. vieka, vriedno mi se čini ovdje naglasiti: kako je bilo moguće, da Arhibiskup Aurelianus i njegov Kapitul nisu pred Rimom mogli oboriti ovo svjedočanstvo dubrovačkog Senata, ako nije istini suglasno i neoborivim dokazim podkriepljeno bilo? Što li bi Dubrovčanim bilo više dokazivati potvorenim pismim, da im je stolnu crkvu pomagao graditi slučajem tu nadošli i zavjetom obvezani kralj Rikard, kad bi im slavnije i tobožnjoj taštini doličnije bilo, kad bi bili dokazati mogli, da su sami svojim izključivim trudim podigli taj hram, kao divni spomenik svoje žive vjere, svog umjetničkog ukusa i svog sjajnog bogastva? Kako li bi ova viest o nepoznanom kralju daleke zemlje, postati i kroz svu prošlost se u predavam i memorijam dodržati mogla, ako u tom nije bar štogod istinita bilo?

Prigovorka, da je ovi kralj Rikard bio u tiesnim novčanim nedoskuticam za ovi dubrovački slučaj malo vriedi, jer on bi bio stigao u Dubrovnik neposredno iza tolikih svojih slavnih podhvata po Paleštini, gdje uz tolike ubrate lovore, jamačno se je i bogatog pliena nagrcati i bogatiji se vraćati mogao, nego li ga je onamo polazio. Iz njegova životopisa znade se, da je do razsipnosti darežljiv bio, a već malo više spomenuti Havedenus piše: da se u Dubrovniku nije incognito održati mogao, *propter nimias expensas, quas faciebat.*

Nakon svega ovoga, meni se čini vjerojatno mnenje O. Crievića, da je naime Rikard obilatijom svotom pripomogao gradnju ove Gospine Crkve, razmaknuvši tu već obstojeću stariju malu crkvu, koju su Dubrovčani tečajem vremena o svom trošku u veličanstvenom bisantinskom slogu poliepšavali kroz 100 i više godina usavršivali. Ovog je mnenja i Luccari, (v. *Degli annali, ibid.m str.* 29) gdje piše: *Riccardo . . . . . ordinò si fabbricasse la chiesa di S. Maria Maggiore, che poi colle ricchezze della città fu compita,*

Digitized by Google

perciò, che la provvigione che fece Riccardo a pena bastava per le fondamenta e per li suoi primi ordini.

Ovi isti pisac paće na dalje pripovieda, da buduć Dubrovčani liepo u goste pričekali prognanu Sriemsku banicu Uricu a njihovi poslanici Niko Prodanelli i Marin Saraka oko god. 1200, posriedovali izmirenju izmedj Stjepana Nemanje, Kulin-bana i Urice banice, ova iz zahvalnosti darovala bijaše gospinoj crkvi toliko zlata u šibkam, da se je moglo okolo sve crkve opasati. Bez dvojbe ovo je pretjerano a dokazivalo bi samo da osiem kralja Rikarda još i velemožni jugoslovinski dobrotvori pripomogli su ovo veleliepno umjetničko dielo, za koje ima nedvojbenih dokaza, da je sam Dubrovnik najvećma doprinio.

Liber Statutorum, naredjuje, da se crkvi *S. Mariæ Majoris*, ima davati dio dobiti jednak dielu pojedinog mornara od svakog broda, koji putuje miino Mliet i Molunat; dio od svake trgovine; dio od pristojba na mjere, na stroj konoparski i od ribolova. Ovi prihodi morali su iznositi liepu svoticu, koja bi preobilata bila za samo uzdržanje crkvene sgrade, kad ti novac nebi ulagan bio u dovršivanje i poliepšavanje ovog hrama Zato u ovom Statutu ustanovljeni *Procuratores S. Mariæ*, nisu bili samo *Procuratores super redditus*, nego jošte i *super opera*; dakle pravi upravitelji gradje, s čega ih i nazivahu *procuratores laborerii, qui debeant facere adunare omnes lapides et omnes immunditias circa ecclesiam et in tota platea ad expendium operis dictæ ecclesiæ;* poradi čega kao vršitelji njihovih naloga bili su *magistri laborerii*, o kojizim se tu piše: *et quando magistri laboraverint intus ecclesiam s. Mariæ et posuerint lapides in laborerium cum calcina, protomagister debet trahere sex follaros pro vino omni die*, a svakom majstoru, nadalje, *qui laborabit in opere s. Mariæ debent dare in Nativitate Domini quarterium unum de porco.*

Odavle se vidi zadosti, da još koncem XIII. vjeka u ovoj crkvi Gospinoj, bilo je toliko radnje sa kamenjem i japnom,

Digitized by Google

da okresine i odpadaci gradiva, toliko su zapremali prostora oko iste crkve, da je potrebito bilo o tom osobiti članak u Statut uvrstiti, te Prokuratorim naložiti, nek to razčistiti dadu.

21). Za ono što povieda ovi *versus*, pozivlje se Miletius na *pagina scripta*, koje kako je već gori na str. 13 napomenuto bilo, njemu su pristupne bile i za koliko on sam nije očevidac bio, vjerodostojnost podieljuju sgodam, koje on navodi: a to su navlastito viesti o starini Epidaura, o dolazku Romana iz Solina, o naselenju Raguse po onim iz Epidaura, predvodjenim od biskupa Ivana, o crkvi sv. Stjepana, o donošenju ss. Moći: Nereja, Zenobija, Petra i družbe im, o navali Budinovoj, o razmaknuću grada i o donošenju tiela sv. Simeona.

22). Očevidac je Miletius onihzi sgoda, koje sam takodjer malo više na str. 13 iztaknuo, osobito o pretraživanju i smještanju tiela sv. Simeona u Gospinu crkvu. Ostali versi, što se još susrietaju u dielu »*Annali di Ragusa del Magn. Nicolò di Ragusa*, akoprem po barbarskoj latinštini Miletijevim naličnі; iz metričkog i kronologičkoga obzira, nebi ja sve Miletiju prepisati smio.

Miletijevi mogli biti stihovi manjkava smisla:

»Grata bonis collis Laurus, inimica superbis
»Sum Venetis in Ragus instituit
»Ter denis annis octavo mille conjunctis
»Dominicus Venetos rexit Gradenigus
. . . . . .
. . . . . .

Sliedeći pak nadgrobni nadpisi, arhibiskupa Andrije, koji je vladao 1142-1153, Leonarda, koji je vladao 1206-1220 i Salvija od 1276-1282, poradi rithmusa, u kojem su složeni, jedva da su Miletijevim versim naličnі.

1. »Frigens fons, ecclesiæ mons, æquoreus pons
»Fructitans nux gradiens lux ad patriam dux
»Arhi vocatus Pontificatus, sede probatus

Digitized by Google

»Custos labetur nunc solvetur, lætificetur
»Cœlitus Andreas agni gustans ymeneas. —
2. Salvius Antistes hujus degnissimus urbis
Pontificum sidus speculum sine crimine turbis
Moribus et vita justus jacet hic tumulatus
Spiritus astra tenet in Christo glorificatus. —
3. Disce Leon prius doceat et postea nardus
Quam vita sanctus fuit Antistes Leonardus
Pervigilans pastor etc. . .

Oni stihovi napokon odnosni na darovštinu i utvrdbu Stona sa kulam i bedemim dielo su kakva kašnjeg kronografa.

Jesam li svaku pogodio i u namjeri uspjeho, da Miletijeve verse razjasnim? Suditće vještaci. Meni je zadosti, ako i potaknuo budem pravo razjasnjenje ovog loše poznatog najstarijeg dubrovačkog kronografa o komu, uz sve njegove praznine, nedoskutice i mahne, pokušanu razpravicu završujem sa tvrdnjom: da *Miletii versus* za stariju poviest Dubrovnika imadu zlamenitu vriednost.

Svrha.

Digitized by Google

Pogriešeno							Izpravi	
Na	strani	3	redak	8	mjesto	rukopisni	čitaj:	izvorni
»	»	»	»	19	»	Miletievi	»	Miletijevi
»	»	6	»	18	»	Gradikenā	»	Gradikna
»	»	10	»	26	»	metropolitana (8)	»	metropolitana
»	»	13	»	7	»	1022-57	»	1023-57
»	»	14	»	21	»	izubu	»	i zubu
»	»	16	»	34	»	Ali koje	»	Ali ko ga je
»	»	23	»	29	»	Damaciji	»	Dalmaciji
»	»	32	»	34	»	actuqne	»	actuque
»	»	47	»	16	»	kad bio	»	kad je bio
»	»	52	»	25	»	giadski	»	gradski
»	»	55	»	10	»	Ražu	»	Rašu
»	»	»	»	33	»	Predihme	»	Pradihne
»	»	56	»	20	»	pro procesijom	»	procesijom
»	»	»	»	27	»	bile	»	bili
«	»	61	»	1	»	osvetom	»	osvetam
»	»	64	»	3 i 8	»	potvorine	»	patvorine
»	»	»	»	25	»	Havedenus	»	Hovedenus

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
v Praze

Digitized by Google

BIBLIOTEKA ZA POVIJEST DALMATINSKU

upravljena od

J. GELČIĆA.

KNJIGA I.

MILETII VERSUS

IZNOVICE NA SVIETLO DAO

I

RAZJASNITI POKUŠAO

A. K. Matas.

U DUBROVNIKU 1882

TISKOM J. FLORI.

Digitized by Google

(soldi 80.)

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

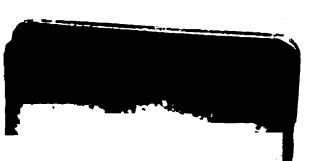

Digitized by Google

J 6027/1

Digitized by Google